

Oppbevaringsplikten etter hvitvaskingsloven

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 747
Leveringsfrist: 26. april 2011

Til sammen 17 982 ord

25.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema for avhandlingen	1
1.2	Hvorfor en egen hvitvaskingslov?	2
1.3	Avgrensninger	3
1.4	Kildebruk	4
1.5	Fremstillingen videre	5
<u>2</u>	<u>BAKGRUNN FOR HVITVASKINGSLOVEN</u>	<u>6</u>
2.1	Internasjonale kilder	6
2.1.1	EUs hvitvaskingsdirektiv	7
<u>3</u>	<u>OPPBEVARINGSPLIKTEN</u>	<u>8</u>
3.1	Innledning	8
3.2	Bakgrunn for bestemmelsen	8
3.3	Pliktsubjektene etter hvvl. § 22	10
3.4	Begrepet ”oppbevare”	11
3.5	Når oppstår oppbevaringsplikten?	12
3.5.1	Hvvl. § 22 første ledd	12
3.5.1.1	Når er et kundeforhold avsluttet?	13
3.5.1.2	Når er en transaksjon gjennomført?	13
3.5.2	Hvvl. § 22 annet ledd	14
3.6	Hva skal oppbevares?	15
3.6.1	Oppbevaringsplikten etter første ledd	15
3.6.1.1	Kundekontroll	16

3.6.1.2	Forsterkede kontrolltiltak	19
3.6.1.3	Kundekontroll utført av tredjepart	20
3.6.1.4	Fødselsnummer som identifikasjonsmiddel	21
3.6.2	Oppbevaringsplikten etter annet ledd	23
3.6.2.1	Undersøkelsesplikten i hvvl. § 17	24
3.6.2.2	Hva omfattes av oppbevaringsplikten?	26
3.6.2.3	Forholdet til ØKOKRIMs oppbevaringsplikt	29
3.7	Hvor lenge skal opplysningene oppbevares?	30
3.7.1	Oppbevaringstiden etter hvvl. § 22 første ledd	30
3.7.2	Oppbevaringstiden etter hvvl. § 22 annet ledd	30
3.7.2.1	Hva skal til for at opplysningene kan oppbevares i mer enn fem år?	30
3.7.3	Utvidet oppbevaringstid etter andre lovbestemmelser	31
3.7.3.1	Revisorloven	32
3.7.3.2	Eiendomsmeglingsforskriften	34
3.7.3.3	Advokaters klientarkiv	36
3.8	Når opphører oppbevaringsplikten?	38
4	<u>FORHOLDET TIL PERSONOPPLYSNINGSLOVEN</u>	38
4.1	Innledning	38
4.2	Oppbevaringsmåten	40
4.3	Oppbevaringstiden	41
4.3.1	Oppbevaringstiden i hvvl. § 22 første ledd	42
4.3.1.1	Er fem års oppbevaringstid nødvendig?	42
4.3.2	Oppbevaringstiden i hvvl. § 22 annet ledd	43
4.3.2.1	Er fem års oppbevaringstid nødvendig?	43
4.3.2.1.1	Rapporteringspliktig avkrefter mistanken ved egen undersøkelse	43
4.3.2.1.2	ØKOKRIM avkrefter mistanken til de rapporteringspliktige	44
4.4	Utvidelse av rapporteringspliktige – forholdet til vern av personopplysninger	46
4.5	Rett til innsyn og informasjon?	48
5	<u>FORHOLDET TIL EMK</u>	52
5.1	Innledning	52

5.2	Utgjør oppbevaring av personopplysninger etter hvvl. § 22 inngrep i rettighetene etter EMK art. 8?	53
5.3	Kan inngrepet legitimeres?	58
<u>6</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>60</u>
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>63</u>
7.1	Litteratur	63
7.2	Lover, forarbeider, offentlige publikasjoner	63
7.3	Domsregister	66
7.4	Rundskriv	66
7.5	Konvensjoner, EU-direktiver og internasjonale retningslinjer	67
7.6	Nettdokumenter	67
7.7	Personlige meddelelser	69

1 Innledning

1.1 Tema for avhandlingen

Tema for avhandlingen er plikten til å oppbevare dokumenter og opplysninger etter hvitvaskingsloven¹ (heretter hvvl.) § 22. Bestemmelsen pålegger de rapporteringspliktige etter loven å oppbevare dokumenter og opplysninger i forbindelse med kundekontroll og mistenkelige transaksjoner i fem år. Jeg vil i avhandlingen redegjøre for når oppbevaringsplikten oppstår, hva som skal oppbevares, hvor lenge opplysningene kreves oppbevart og når oppbevaringsplikten opphører. Jeg vil også vurdere hvordan oppbevaringsplikten stiller seg i forhold til personopplysningsloven² og den europeiske menneskerettskonvensjon³ (heretter EMK).

Bakgrunnen for valg av temaet er debatten som har oppstått i forbindelse med datalagringsdirektivet og oppbevaringen av personopplysninger. Etter hvitvaskingsloven er private parter pålagt en oppbevaringsplikt av personopplysninger, og oppbevaringstiden er lang. Vi har de senere år fått en vesentlig utvidelse av rapporteringspliktige etter loven, noe som medfører at personopplysninger skal innhentes og oppbevares av mange ulike samfunnsaktører, hvilket igjen kan få betydning for informasjonssikkerheten. Jeg synes det derfor er interessant å se hva oppbevaringsplikten virkelig innebærer og hvordan reglene stiller seg i lys av personopplysningsloven og EMK.

Hvvl. § 22 lyder:

”Rapporteringspliktige skal oppbevare kopier av dokumenter benyttet i forbindelse med kundekontroll som nevnt i § 7, samt registrerte opplysninger

¹ Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering av 6. mars 2009 nr. 11

² Lov om behandling av personopplysninger av 14. april 2000 nr. 31

³ Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og grunnleggende friheter

som nevnt i § 8, i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er gjennomført, med mindre lengre frister følger av annen lov eller forskrift. Dersom det er benyttet kvalifisert sertifikat, skal sertifikatets identifikasjonskode og opplysninger om sertifikatutstederens identitet oppbevares. Det skal ved bruk av kontonummer eller på annen måte registreres en entydig forbindelse mellom kundeforhold og registrerte opplysninger som nevnt i § 8.

Rapporteringspliktige skal oppbevare dokumenter i tilknytning til transaksjoner som nevnt i § 17 i minst fem år etter at transaksjonen er gjennomført.

Dokumenter og opplysninger som nevnt i første og annet ledd skal oppbevares på en betryggende måte, beskyttes mot uautorisert tilgang fra uvedkommende og slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører. Personopplysningsloven gjelder for rapporteringspliktiges oppbevaring av personopplysninger.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om oppbevaringsmåte og sletting av opplysninger.”

1.2 Hvorfor en egen hvitvaskingslov?

Mange av dagens lovbrudd har økonomisk vinning som mål, og går under betegnelsen økonomisk kriminalitet. Her kan for eksempel ran, korrupsjon og narkotikahandel nevnes. Dette er kriminalitet som kan føre til stort økonomisk utbytte, se for eksempel Nokas-saken⁴ hvor ransutbyttet var nærmere 57 millioner kroner. Ofre for økonomisk kriminalitet er ofte samfunnet som helhet, da slik kriminalitet er med på å svekke konkurransen og minske statens ressurser. Det er derfor viktig for norske myndigheter å bekjempe denne typen kriminalitet, jf. Regjeringens nye handlingsplan mot økonomisk kriminalitet fra mars 2011.⁵

⁴ Rt. 2007 s.1056

⁵ http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2011/regjeringens-handlingsplan-mot-okonomisk.html?id=635899

For å utnytte utbytte av økonomisk kriminalitet, brukes gjerne hvitvasking. Hvitvasking er en betegnelse på det å forvandle utbytte fra en straffbar handling til tilsynelatende lovlige midler.⁶

Hvitvasking er straffbart etter straffeloven⁷ § 317. Hensikten med hvitvaskingsloven er å forhindre at det finansielle systemet blir brukt til hvitvaskingsformål og dermed gjøre det lettere å oppdage hvitvasking. Hvitvaskingsloven er således et viktig virkemiddel for bekjempelsen og forebyggingen av hvitvaskingskriminalitet.

Hvitvaskingslovens formål er *“å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorhandlinger”*⁸. I forarbeidene blir det uttalt at *”[d]en primære hensikten med regelverket er å hindre at kriminelle kan nyte godt av profittmotivert kriminalitet. Videre skal reglene bidra til å spore opp midlenes opprinnelse og dermed gjøre det mulig å avdekke den kriminelle handlingen utbyttet er generert fra, som igjen gjør det mulig å finne ut hvem som står bak de straffbare handlingene og hvitvaskingen.”*⁹ For at arbeidet mot hvitvasking skal virke effektivt, er det viktig at opplysninger om kunden og kundens transaksjoner blir oppbevart, slik at man har kontroll på kundegruppen og kan finne igjen opplysningene ved en eventuell etterforskning.

1.3 Avgrensninger

Avhandlingen omhandler oppbevaringsplikten etter hvvl. § 22. Andre bestemmelser i hvitvaskingsloven vil bli behandlet i den grad de har betydning for oppbevaringsplikten.

Av hensyn til avhandlingens normerte størrelse, vil det ikke være rom for å ta opp straffeansvaret som er forbundet med overtredelse av oppbevaringsplikten etter hvvl. § 28.

⁶ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) punkt 3.3

⁷ Almindelige borgelig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10

⁸ Hvvl. § 1

⁹ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) punkt 4.3.4.1

Når det kommer til behandlingen av oppbevaringstiden og utvidet oppbevaringstid i andre lovbestemmelser, har jeg valgt ut tre ulike rettsområder for å belyse dette. Det er ikke rom for en uttømmende fremstilling av lover eller forskrifter som hjemler en utvidet oppbevaringstid.

1.4 Kildebruk

Det legges til grunn alminnelig juridisk metode i tilnærmingen av spørsmålene som blir reist i oppgaven. Utgangspunktet for vurderingen av oppbevaringsplikten vil være en naturlig språklig forståelse av hvitvaskingsloven og tilhørende forskrift.

Hvitvaskingsloven er ny, og forarbeidene vil derfor være av stor relevans for tolkningen av lovteksten og må tillegges betydelig vekt. I avhandlingen benytter jeg meg av lovproposisjonen til hvitvaskingsloven 2009, men da oppbevaringsplikten i § 22 for det meste er en videreføring av hvitvaskingsloven av 20. juni 2003 nr. 41 (heretter hvitvaskingsloven 2003) og lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner av 10. juni 1988 nr. 40 (heretter finansvl.) § 2-17, vil forarbeidene til de eldre lovbestemmelsene vedrørende oppbevaringsplikten også vektlegges. Jeg vil på noen områder se hen til kommentarer fra ulike høringsinnstanser for å belyse uenigheter til lovteksten.

Hvitvaskingslovens formål vil også få betydning for tolkningen av lovens øvrige bestemmelser. Formålsangivelsen er fra lovgivers side ment å virke klargjørende for lovens pliktsubjekter og ha en pedagogisk effekt.¹⁰ Det vil derfor være svært relevant å trekke inn formålsangivelsen ved tolkningen av oppbevaringsplikten, og den må tillegges rettskildemessig vekt ved avveiningen av tolkningsspørsmål.

Det foreligger lite juridisk teori på området. Relevant å ta i betraktning er Finanstilsynets rundskriv (tidligere Kredittilsynet) 8/2009 Veiledning til ny lov og forskrift med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Da det ikke er gitt noen generelle opplysninger om oppbevaringsplikten i dette rundskrivet, vil rundskriv til de

¹⁰ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 20

opphevede lovtekstene virke klargjørende på hva plikten til å oppbevare opplysninger omfatter. Det er særlig rundskriv 9/2004 og 13/2006 som er av relevans i denne sammenheng.

Hvitvaskingsloven bygger på EUs tredje hvitvaskingsdirektiv og følgelig vil annen nordisk teori kunne få betydning for tolkningen, da flere av de nordiske lands hvitvaskingslovgivning bygger på det samme direktivet. Det er særlig relevant å se hen til dansk teori, da våre rettssystemer er i nær slektskap til hverandre, og i stor grad bygger på de samme rettsprinsippene.¹¹ I Danmark er hvitvaskingsdirektivet gjennomført ved lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask af udbytte og finansiering av terrorisme av 27. februar 2006 (heretter hvidvaskloven).¹² Den danske loven bygger på en litt annen systematikk enn den norske loven, men dette får ikke betydning for oppbevaringsplikten.¹³

Internasjonale anbefalinger og retningslinjer fra FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) vil også være relevante å ta i betraktning, spesielt FATFs 40 anbefalinger om tiltak mot hvitvasking, da EUs hvitvaskingsdirektiv og det norske hvitvaskingsregelverket i stor grad bygger på disse anbefalingene.

Det foreligger ingen rettspraksis om forståelsen av hvvl. § 22. Bestemmelsen vil nok ikke bli vurdert isolert av en domstol, men trolig i tilknytning til et spørsmål om straffeansvar etter hvvl. § 28 for forsømmelse av plikter eller i tilknytning til straffeloven § 317.

1.5 Fremstillingen videre

Jeg vil i det følgende kort gjøre rede for bakgrunnen for hvitvaskingsloven. Deretter vil jeg gå over til oppgavens hoveddel om oppbevaringsplikten. Hoveddelen består av redegjørelse for når oppbevaringsplikten oppstår, hva som skal oppbevares, hvor lenge

¹¹ Eckhoff (2005), side 284

¹² Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 13

¹³ Ibid. side 13 og 14

opplysningene skal oppbevares, og når oppbevaringsplikten opphører. Jeg vil så vurdere hvordan oppbevaringsplikten stiller seg i forhold til personopplysningsloven, herunder om det burde innfortolkes noen begrensninger i lagringstiden i lys av personvern hensyn. Jeg vil også behandle utvidelsen av de rapporteringspliktige og betydningen for vernet av personopplysninger, samt hvorvidt kunden har innsyn i opplysningene som oppbevares. Deretter vil jeg vurdere oppbevaringsplikten i forhold til EMK og drøfte hvorvidt oppbevaringen av opplysninger etter hvvl. § 22 er et inngrep i retten til privatliv. Jeg vil avslutte med en vurdering av regelverket.

2 Bakgrunn for hvitvaskingsloven

2.1 Internasjonale kilder

Hvitvasking er et internasjonalt problem, og skjer ofte på tvers av landegrensene. Det internasjonale aspektet er med på å vanskeliggjøre oppklaringen av hvitvaskingskriminalitet, da man kan benytte seg av utenlandske selskaper eller utenlandske kontoer på veien til ”hvite” penger. Det er derfor viktig at de ulike lands regler er mest mulig ensartet for å effektivisere arbeidet mot hvitvasking.

På 1980-tallet begynte en internasjonal satsning på tiltak mot hvitvasking. Internasjonale organer, som FN¹⁴ og Europarådet¹⁵ utarbeidet konvensjoner på området for å sette fokus på den voksende økonomiske kriminaliteten.¹⁶ Hovedformålet var at nasjonal lovgivning skulle kriminalisere utbytte fra økonomisk kriminalitet og få i gang et politisamarbeid over landegrensene.¹⁷ Dette førte også til at G-7 landene opprettet ad-hoc forumet FATF i 1989, for å bekjempe hvitvasking av penger. FATFs hovedoppgave var å utarbeide internasjonale standarder med tiltak mot hvitvasking. Dette har ført til 40 anbefalinger vedrørende hvitvasking og 9 spesialanbefalinger

¹⁴ United Nations Convention Against Illicit Traffic of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances

¹⁵ Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime

¹⁶ Høgberg (2008) side 23

¹⁷ Ibid. side 23- 24

vedrørende terrorfinansiering.¹⁸ For å sikre at anbefalingene blir overholdt, føres tilsyn og evaluering av samarbeidslandenes regler mot hvitvasking og terrorfinansiering.¹⁹ Per i dag har FATF 36 medlemsland.²⁰ Norge sluttet seg til FATF i 1991 og forpliktet seg dermed til å følge anbefalingene som vedtas.

2.1.1 EUs hvitvaskingsdirektiv

EU har vedtatt tre hvitvaskingsdirektiv. Det første direktivet²¹ ble vedtatt 1. juni 1991. Bakgrunnen for direktivet var å gi regler for håndtering av hvitvaskingskriminalitet i medlemslandene som ikke kom i strid med prinsippet om det indre marked.²² Direktivet ble utformet på bakgrunn av FATFs anbefalinger. Medlemsstatene ble pålagt å forby hvitvasking, samt å pålegge finansinstitusjonene en undersøkelse-, rapportering-, og stansningsplikt. Dette direktivet ble implementert i EØS-avtalen og medførte tilføyelsen av bestemmelsen om tiltak mot hvitvasking av penger i finansvl. § 2-17 og 2-17a.²³ Det andre hvitvaskingsdirektivet²⁴ ble vedtatt 4. desember 2001 og var mer et endringsdirektiv. Direktivet utvidet anvendelsesområdet til det første direktivet, og førte til vedtagelsen av hvitvaskingsloven 2003 og hvitvaskingsforskriften av 10. desember 2003. Vi fikk her en utvidelse av rapporteringspliktige etter loven, opphevelse av strafferammebegrensningen for undersøkelsesplikten og innføring av en sletteplikt etter fem års oppbevaring av opplysninger.²⁵ Det tredje EU-direktivet²⁶ (heretter hvitvaskingsdirektivet) ble vedtatt 26. oktober 2005 og ble inntatt i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning nr. 87/2006. Direktivet erstattet de to tidligere hvitvaskingsdirektivene, og implementeringen førte til ny hvitvaskingslov av 2009.

¹⁸ http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236920_1_1_1_1_1,00.html

¹⁹ EFE årsrapport 2009, side 26

²⁰ http://www.fatf-gafi.org/document/5/0,3746,en_32250379_32236869_34310917_1_1_1_1,00.html

²¹ Rådsdirektiv 91/308/EØF

²² Ibid. side 1 (fortalen)

²³ Ot.prp.nr.85 (1991-1992) punkt 3.6.1

²⁴ Rådsdirektiv 2001/97/EF

²⁵ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 7, 8 og 73

²⁶ Europaparlaments-og rådsdirektiv 2005/60/EF

Begrunnelsen for å vedta en helt ny lov var å gi et klart signal til pliktsubjektene om at det var foretatt viktige endringer i regelverket.²⁷

De viktigste endringene i den nye loven er innføringen av risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging, samt mulighet til å benytte kundekontroll utført av tredjepart.²⁸ Vi fikk også nok en utvidelse av lovens pliktsubjekter. Oppbevaringsplikten var en viktig del av det første hvitvaskingsdirektivet og plikten har i stor grad forblitt uendret i sin ordlyd gjennom lovendringene. Oppbevaringsplikten er derimot utviklet gjennom utvidelsen av de rapporteringspliktige, innføringen av risikobasert kundekontroll og utvidede plikter i forbindelse med kundekontrollen. Disse forhold er med på å påvirke hvilke opplysninger som omfattes av oppbevaringsplikten i hvvl. § 22.

3 Oppbevaringsplikten

3.1 Innledning

Oppbevaringsplikten er regulert i hvvl. § 22. Bestemmelsen pålegger de rapporteringspliktige vidtgående plikter til å oppbevare dokumenter og opplysninger om sine kunder og kundenes transaksjoner.

I det følgende vil jeg gi en kort fremstilling av bakgrunnen for bestemmelsen og hvem som er pliktsubjekter etter loven. Jeg vil så ta for meg når oppbevaringsplikten oppstår, hva som skal oppbevares, hvor lenge opplysningene skal oppbevares og til slutt når oppbevaringsplikten opphører.

3.2 Bakgrunn for bestemmelsen

Hvitvaskingsdirektivet art. 30 og FATFs anbefaling nummer 10 ligger til grunn for hvvl. § 22. Det er derfor interessant å se hva som ligger i oppbevaringsplikten etter

²⁷ Innst.O.nr.42 (2008-2009) punkt 2.1.3

²⁸ Rundskriv 8/2009 side 3

disse bestemmelsene, da de har hatt stor betydning for utformingen av hvitvaskingslovens regler.

Etter hvitvaskingsdirektivet art. 30, skal nasjonale myndigheter kreve at de som omfattes av direktivet oppbevarer opplysninger og dokumenter som kan tas i bruk ved en eventuell etterforskning eller undersøkelse av hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme.²⁹ Det skal oppbevares bevis fra kundekontrollen og foretatte transaksjoner.

De norske reglene blir ansett å være i overensstemmelse med direktivbestemmelsen.³⁰ Det blir i forarbeidene ikke sett på som nødvendig å skille mellom dokumentasjon knyttet til kundekontroll og dokumentasjon knyttet til kundeforhold og transaksjoner slik det gjøres i direktivet.³¹ De norske reglene regulerer oppbevaringen av opplysninger fra kundekontroll i forbindelse med etablering av kundeforhold og transaksjoner i hvvl. § 22 første ledd og dokumenter i tilknytning til mistenkelige transaksjoner i annet ledd.³² En slik differensiering finner vi ikke i direktivet, men da direktivet bare angir minstekrav, har nasjonale myndigheter frihet i forbindelse med implementeringen, så lenge minstekravene blir tilfredsstilt.³³

Direktivbestemmelsens ordlyd er vag på hvilke opplysninger som skal oppbevares i forbindelse med kundekontrollen, det kreves bare en kopi eller referanse av ”*the evidence*”.³⁴ Hva som her er å anse som ”*the evidence*” er ikke definert i bestemmelsen, men ut i fra en naturlig språklig forståelse omfattes alle de dokumenter som er brukt for å gjennomføre kundekontrollen. Hvilke kontrolltiltak som skal utføres i forbindelse med kundekontrollen er regulert i direktivets artikkel 8. Videre, når det kommer til ”*business relationship and transactions*”, altså forretningsforbindelser og transaksjoner, skal ”*the*

²⁹ 2005/60/EF art. 30 første ledd

³⁰ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 104

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 7

³⁴ 2005/60/EF art. 30 litra a

supporting evidence and records” lagres.³⁵ I hvvl. § 22 finner vi begrepet ”transaksjoner” både i første og annet ledd, og begrepene har ulikt innhold. Dette vil jeg komme tilbake til i punkt 3.5. Transaksjonsbegrepet i direktivets litra b gjenspeiler transaksjonsbegrepet i hvvl. § 22 første ledd.

I FATFs anbefaling nummer 10 fremkommer det ganske liknende krav til oppbevaring av nødvendig dokumentasjon, og det blir også her sondret mellom opplysninger om transaksjoner og identifikasjonsopplysninger. Det blir presisert at opplysningene som skal oppbevares i forbindelse med transaksjoner må være tilstrekkelig for å kunne rekonstruere den aktuelle transaksjonen ved en senere anledning, og kunne brukes som bevis for eventuell kriminell aktivitet. Dette er minstekrav som norske myndigheter må videreføre i regelverket, og FATF har konkludert med at de norske oppbevaringsreglene er i overensstemmelse med deres anbefaling nr. 10.³⁶

3.3 Pliktsubjektene etter hvvl. § 22

Hvvl. § 22 pålegger de rapporteringspliktige plikter. Hvem som er rapporteringspliktige etter loven er opplistet i hvvl. § 4. Av bestemmelsen omfattes juridiske personer som for eksempel finansinstitusjoner, forsikringsselskaper og foretak som driver med virksomhet som består i å overføre penger, som for eksempel Forex. Fysiske personer som revisorer, advokater og eiendomsmeglere omfattes også. Det samme gjør forhandlere av gjenstander, for eksempel auksjonsforretninger, i tilfeller hvor det dreier seg om transaksjoner på 40 000 kr eller mer i kontanter.³⁷ Utvidelsen av de rapporteringspliktige de senere år har blitt kritisert fra ulike hold, og har blant annet blitt hevdet å representere et innhugg i advokaters taushetsplikt.³⁸ Den vide kretsen av pliktsubjekter etter loven, kan etter min mening, sies å ha både positive og negative virkninger. På den ene siden vil alle de ulike samfunnsaktørene som er pålagt en oppbevaringsplikt kunne føre til en mer effektiv kriminalitetsbekjempelse, og man bør etter hvert se en stor økning i innrapporterte mistenkelig transaksjoner (MT-rapporter)

³⁵ 2005/60/EF art. 30 litra b

³⁶ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 104

³⁷ Hvvl. § 4 annet ledd nr.7

³⁸ <http://advokatforeningen.no/Aktuelt/Nyheter/Kritisk-til-ny-hvitvaskingslov/>

til ØKOKRIM. På den annen side kan det ikke sies å være heldig for vernet av personopplysninger, da det kan være stor forskjell på hvor gode og sikre systemer de ulike rapporteringspliktige har for å innhente og oppbevare personopplysninger. Dette vil jeg komme tilbake til i punkt 4.4.

3.4 Begrepet "oppbevare"

Etter hvvl. § 22 skal de rapporteringspliktige "oppbevare" opplysninger og dokumenter. Hva ligger så i begrepet "oppbevare"? Hvilke krav stilles for at oppbevaringen blir ansett som "betryggende", jf. hvvl. § 22 tredje ledd? Er det gitt retningslinjer for de rapporteringspliktige?

Disse spørsmålene blir ikke besvart direkte i lovteksten. Det er på det rene at en oppbevaringsplikt er det samme som en lagringsplikt. Dokumentene og opplysningene skal lagres av de rapporteringspliktige. I hvitvaskingsforskriften § 17 annet og tredje ledd blir oppbevaringsmåten utdypet: *"Dokumenter og opplysninger skal oppbevares på et medium som opprettholder lesekvaliteten i hele oppbevaringsperioden. Det skal foreligge sikkerhets kopi av elektronisk materiale. Sikkerhetskopien skal oppbevares adskilt fra originalen."* Her gis de rapporteringspliktige frihet til å velge hvordan oppbevaringen skal skje, så lenge lesekvaliteten blir opprettholdt.

Det kan sies å foreligge to generelle måter å oppbevare opplysninger på, elektronisk eller i papirform. Det mest praktiske i dagens digitale samfunn vil klart være elektronisk oppbevaring. Ulike bransjer kan ha ulike behov, og hvordan oppbevaringen av opplysninger skjer vil selvsagt variere. Advokatforeningen har utarbeidet flere forslag til standard for kontroll- og kommunikasjonsrutiner til bruk for advokatfirmaer. I de eldste rutinene, som fulgte av hvitvaskingsloven 2003, ble det skilt mellom to alternative oppbevaringsmåter: elektronisk oppbevaring ved at dokumentene ble skannet inn og lagret i advokatfirmaets datasystem som en separat sak på klienten, eller papirbasert oppbevaring hvor dokumentene og opplysningene ble satt i egne mapper

merket med klientens navn.³⁹ I forbindelse med hvitvaskingsloven 2009 ble disse rutinene revidert, slik at det nå bare presiseres at oppbevaringen må skje på en betryggende måte som opprettholder lesekvaliteten.⁴⁰

Den samme tilnærmingen er valgt av Den norske Revisorforening (DnR). På deres hjemmesider finner man generell informasjon om hvitvaskingsregelverket og anbefalinger vedrørende håndhevelsen av reglene. Når det kommer til oppbevaringen skriver DnR at det er opp til det enkelte revisjonsforetak å finne et hensiktsmessig system.⁴¹ Det oppfordres også til at hvitvaskingsansvarlig har et eget arkiv hvor det henvises til klientmapper. Dette er dog bare anbefalinger, det vil være opp til det enkelte revisjonsforetak å finne det oppbevaringssystemet som passer best.

Hvordan de rapporteringspliktige velger å oppbevare opplysninger og dokumenter vil etter dette bero på en hensiktsmessighetsvurdering fra de enkelte rapporteringspliktige, og de må selv vurdere hvorvidt oppbevaringen er betryggende. Hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften gir her lite veiledning. Personopplysningsloven gjelder for oppbevaringen av personopplysninger, jf. hvvl. § 22 tredje ledd. Det blir gitt egne krav til oppbevaringsmåten i personopplysningsloven, hvilket vil bli behandlet i punkt 4.2.

3.5 Når oppstår oppbevaringsplikten?

3.5.1 Hvvl. § 22 første ledd

Etter § 22 første ledd skal de rapporteringspliktige *”oppbevare kopier av dokumenter benyttet i forbindelse med kundekontroll som nevnt i § 7, samt registrerte opplysninger som nevnt i § 8, i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er*

³⁹ Advokatforeningens forslag til standard etter 2003 loven punkt 3.2:

http://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen/Dokumenter/Hvitvaskingsrutiner_-_kontroll-_og_kommunikasjonsrutiner.pdf

⁴⁰ Advokatforeningens forslag til standarder for advokatfirmaer av 15. april 2009 punkt 19.2:

<http://advokatforeningen.no/Drift-av-advokatvirksomhet/Oppstart-opphor-og-organisering/Identitetskontroll-og-hvitvasking/Hvilke-rutiner-er-jeg-pliktig-til-a-innfore-for-advokatvirksomheten-min/>

⁴¹ <http://www.revisorforeningen.no/default.aspx?did=9360107>

gjennomført[...]. Dette reiser to spørsmål i forbindelse med når oppbevaringsplikten oppstår, nemlig når er et kundeforhold avsluttet og når er en transaksjon gjennomført? Dette vil bli vurdert i det følgende.

3.5.1.1 Når er et kundeforhold avsluttet?

Hvitvaskingsloven gir ingen føringer på når et kundeforhold anses avsluttet. Derimot er etableringen av et kundeforhold regulert i hvitvaskingsforskriften § 2, og inntreffer *”når kunden kan bruke den rapporteringspliktiges tjenester, for eksempel ved opprettelse av konto eller utstedelse av betalingskort”*. Gjennom antitetisk tolkning av ordlyden, vil et kundeforhold anses avsluttet når kunden sier opp sine kontoer eller bruken av den rapporteringspliktiges tjenester. Dette vil typisk gjelde for banker og andre finansieringsinstitusjoner. Når det gjelder revisorer og regnskapsførere, vil kundeforholdet løpe til det sies opp eller ved utløp av oppdragsavtalen, for advokater vil det være når det aktuelle oppdraget er bekreftet avsluttet.⁴² Det blir presisert i Finanstilsynets rundskriv at hvorvidt det foreligger etablering av et kundeforhold vil bero på en konkret vurdering av forholdets varighet, art og formål.⁴³ Dette må også kunne sies å gjelde for avslutningen av et kundeforhold. Rapporteringspliktig må vurdere saken konkret for å avgjøre hvorvidt kundeforholdet er å anse som avsluttet.

3.5.1.2 Når er en transaksjon gjennomført?

Begrepet ”transaksjon” er definert i hvvl. § 2 nr. 2 og omfatter *”enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder”*. Dette er en meget vid forståelse av transaksjonsbegrepet og det blir i forarbeidene presisert at åpning av konto eller søknad om lån er å anse som en transaksjon i hvitvaskingslovens forstand.⁴⁴ Begrepet vil blant annet omfatte kjøp og salg av varer og tjenester, veksling av valuta og bankinnskudd.⁴⁵ Det blir presisert i forarbeidene at definisjonen bare gir et generelt utgangspunkt for forståelsen av begrepet, og at det vil kunne oppstå ulike

⁴² Hvitvaskingsforskriften § 2, andre, tredje og femte ledd

⁴³ Rundskriv 8/2009 side 10-11

⁴⁴ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 23-24

⁴⁵ Hopen Rørholt note 2

tolknings spørsmål for de forskjellige rapporteringspliktige.⁴⁶ I en avgjørelse fra Borgarting lagmannsrett vedrørende tilbakekalling av advokatbevilgning, ble det konstatert at innbetaling av et beløp til en advokats klientkonto ble ansett å være en ”finansiell transaksjon” etter hvitvaskingsloven 2003 § 4 annet ledd nr. 7.⁴⁷ Det ble også i en sak fra Oslo tingrett reist spørsmål om en advokats prosesshandling i forbindelse med en rettssak var å anse som en transaksjon i hvitvaskingslovens forstand.⁴⁸ Retten kom til at dette var tilfellet, da rettssaken ble reist som ledd i innkrevingen av ulovlig utbytte. Dette illustrerer at transaksjonsbegrepet må forstås svært vidt. Fremtidige og historiske transaksjoner vil også omfattes.⁴⁹

Oppbevaringsplikten inntreffer dermed da den aktuelle transaksjonen faktisk er gjennomført.

Det er dog viktig å merke seg at ikke alle transaksjoner medfører en oppbevaringsplikt etter hvvl. § 22 første ledd. For at det skal bli nødvendig med kundekontroll som nevnt i § 7, og herunder utløse oppbevaringsplikt etter § 22 første ledd, må transaksjonen gjelde 100 000 kr eller mer, eller ha utløst mistanke om at transaksjonen har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, jf. hvvl. § 6 første ledd, nr. 2 og 3.

3.5.2 Hvvl. § 22 annet ledd

Etter hvvl. § 22 annet ledd skal de rapporteringspliktige ”oppbevare dokumenter i tilknytning til transaksjoner som nevnt i § 17 i minst fem år etter at transaksjonen er gjennomført”. I § 17 finner vi regler om undersøkelsesplikten. Undersøkelsesplikten vil inntreffe når de rapporteringspliktige ”har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling[...]. Jeg vil komme tilbake til vilkårene for undersøkelsesplikten i punkt 3.6.2.1.

⁴⁶ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 23-24

⁴⁷ RG 2007-1582

⁴⁸ TOSLO-2008-102468

⁴⁹ Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 23-24

Forståelsen av begrepet ”transaksjon” i § 17 vil her være den samme som etter § 22 første ledd, jf. punkt 3.5.1.2, mens ”transaksjoner” i § 22 annet ledd viser tilbake til mistenkelige transaksjoner etter § 17.

For at oppbevaringsplikten etter hvvl. § 22 annet ledd skal oppstå, må transaksjonen som utløste undersøkelsesplikten i § 17 være gjennomført. At transaksjonen er gjennomført kan bety at undersøkelsen til den rapporteringspliktige avkreftet mistanken og transaksjonen derfor ble gjennomført uten videre rapportering til ØKOKRIM.

En mistenkelig transaksjon etter hvvl. § 17 kan også bli gjennomført selv om undersøkelsene ikke avkreftet mistanken, og den rapporteringspliktige rapporterte saken videre til ØKOKRIM. Transaksjonen skal da ikke gjennomføres før ØKOKRIM er underrettet, jf. hvvl. § 19, men vil i de fleste tilfellene kunne gjennomføres etter underretningen, så lenge ØKOKRIM ikke gir pålegg om at transaksjonen ikke skal gjennomføres. Det skal mye til for at ØKOKRIM gir pålegg om ikke å gjennomføre en transaksjon, jf. begrepet ”*særlige tilfeller*”, slik at de fleste transaksjonene også her vil bli gjennomført og utløse en oppbevaringsplikt etter § 22 annet ledd.

3.6 Hva skal oppbevares?

3.6.1 Oppbevaringsplikten etter første ledd

Etter hvvl. § 22 første ledd skal de rapporteringspliktige oppbevare:

”[...]dokumenter benyttet i forbindelse med kundekontroll som nevnt i § 7, samt registrerte opplysninger som nevnt i § 8, i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er gjennomført[...]. Dersom det er benyttet kvalifisert sertifikat, skal sertifikatets identitetskode og opplysninger om sertifikatutstederen oppbevares. Det skal ved bruk av kontonummer eller på annen måte registreres en entydig forbindelse mellom kundeforholdet og registrerte opplysninger som nevnt i § 8.”

For å finne ut hvilke opplysninger som her er omfattet, må det først gjøres rede for hva som ligger i kundekontroll etter hvvl. § 7 og hvilke opplysninger som skal registreres om kunden etter § 8. Jeg vil så se på betydningen av risikobasert kundekontroll og kundekontroll utført av tredjepart. Jeg vil løpende vurdere hvorvidt de opplysningene som fremkommer under disse punktene skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd.

3.6.1.1 Kundekontroll

Kundekontroll er regulert i hvitvaskingsloven kapittel 2. Hvvl. § 7 gir regler for gjennomføringen av kundekontrollen og hva kundekontrollen skal omfatte. Reglene i kapittel 2 bygger på “kjenn din kunde”-prinsippet som blir ansett for å være det viktigste hjelpemiddelet internasjonalt for å bekjempe hvitvasking gjennom finansielle systemer.⁵⁰ Dette prinsippet går i hovedsak ut på at institusjoner og personer skal vite hvem kundene deres er gjennom den faktiske identifikasjonen av kunden og bekreftelse av kundens identitetsopplysninger, samt ha opplysninger rundt kundeforholdet generelt. Hensikten er at de rapporteringspliktige på denne måten lettere vil oppdage mistenkelige transaksjoner og hvitvasking av penger.

Kundekontrollen etter § 7 første ledd nr. 1 består av registrering av opplysninger om kunden som nevnt i § 8. Etter § 8 første ledd, skal de rapporteringspliktige registrere kundens fulle navn eller foretaksnavn, fødselsnummer, organisasjonsnummer eller annet identifikasjonsnummer, faste adresse og opplysninger om hvilken type legitimasjon som er benyttet for å bekrefte kundens identitet. Disse opplysningene skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd.

Det blir i § 8 annet ledd gjort unntak for plikten til å registrere kundens adresse dersom det er vedtatt av folkeregisteret at adressen skal være fortrolig eller strengt fortrolig. For de personene som ikke har fått et norsk fødselsnummer eller D-nummer, gjelder det egne regler etter hvvl. § 8 tredje ledd. Den rapporteringspliktige må i disse tilfellene registrere og oppbevare kundens fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap.

⁵⁰ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 46

Dersom kunden er en juridisk person som ikke er registrert i et foretaksregister, skal de rapporteringspliktige etter § 8 fjerde ledd også registrere opplysninger om organisasjonsform, stiftelsestidspunkt, daglig leder eller tilsvarende kontaktperson.

Videre er det et krav i hvvl. § 7, første ledd nr. 2 at den rapporteringspliktige bekrefter kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon. Det er altså et skille mellom det å identifisere kunden etter § 7 først ledd nr. 1, og bekreftelsen av kundens identitet som følger av § 7 første ledd nr. 2. Identifikasjon etter første ledd nr. 1 betyr ikke fremleggelse av legitimasjon eller annet bevis for identiteten til kunden, men at opplysningene kan meddeles til den rapporteringspliktige muntlig.⁵¹ Ved bekreftelse av identitet etter første ledd nr. 2 er det derimot et krav om fremleggelse av dokumentasjon for å bekrefte identiteten.⁵² Hvis kunden er en juridisk person, må identiteten til den som representerer kunden bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon.⁵³ Hva som er gyldig legitimasjon er nærmere definert i hvitvaskingsforskriften §§ 5, 6 og 7 og i Finanstilsynets rundskriv 8/2009 side 12 flg. I rundskrivet blir det fremhevet at begrepet “gyldig legitimasjon” er under utvikling og at det ikke er mulig å gi en uttømmende liste over hva begrepet omfatter. Den endelige vurderingen av om legitimasjonen identifiserer kunden på en tilstrekkelig sikker måte må gjøres av den rapporteringspliktige.⁵⁴

Etter hvvl. § 7, første ledd nr. 3 skal kundekontrollen også omfatte bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere på grunnlag av egnede tiltak. Dette er nytt i hvitvaskingsloven 2009.⁵⁵ En reell rettighetshaver er *“fysiske personer som i siste instans eier eller kontrollerer en kunde eller som en transaksjon gjennomføres på vegne av”* jf. hvvl. § 2 nr. 3. Her er kunden typisk en juridisk person. Ordlyden er vid, men det er ikke hensikten at enhver interesse i transaksjonen kan lede til at man blir betraktet som reell rettighetshaver.⁵⁶ De tilfellene hvor en fysisk person skal regnes som reell

⁵¹ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 57 flg.

⁵² Ibid.

⁵³ Jf. hvvl. § 7 annet ledd

⁵⁴ Rundskriv 8/2009 side 14

⁵⁵ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 68

⁵⁶ Rundskriv 8/2009 side 16

rettighetshaver er opplistet i hvvl. § 2 nr. 3 litra a til e. Her omfattes bl.a. den som direkte eller indirekte eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av eierandelene eller stemmene i et selskap, eller på annen måte utøver kontroll over ledelsen av en juridisk person. Dette er opplysninger som skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd.

Det skal også innhentes opplysninger om kundeforholdes formål og tilsiktede art, jf. hvvl. § 7 nr. 4. Dette er et nytt krav som kom inn i hvitvaskingsloven 2009 og er en viktig del av ”kjenn din kunde”- prinsippet.⁵⁷ Opplysningene som fremkommer her vil ha betydning for risikovurderingen de rapporteringspliktige skal foreta i forbindelse med kundekontrollen, for eksempel om det kreves forsterkede kontrolltiltak.⁵⁸ Disse opplysningene kan også få betydning for den løpende oppfølgingen av kundeforholdet etter § 14, ved at rapporteringspliktig lettere kan se om en transaksjon er i samsvar med kundens vanlige virksomhet.⁵⁹ Hvilke opplysninger som skal innhentes under dette punktet er ikke nærmere presisert i loven, men vil bero på en konkret vurdering av det aktuelle kundeforholdet.⁶⁰ I Finanstilsynets rundskriv er det presisert at i kundeforhold med lav eller middels risiko for hvitvasking vil det ofte være tilstrekkelig å registrere type konto og hva den skal brukes til. Det vil for eksempel være nok å skrive ”brukskonto med betalingsformidling, lån og sparing, forsikring”⁶¹ for å oppfylle lovens krav. For kunder med høyere risiko, for eksempel foretak med svært komplisert eierstruktur, bør det registreres mer detaljerte opplysninger. Det kan for eksempel bety å innhente opplysninger om næringsvirksomhetens art, omfang og eierforhold.⁶² For fysiske personer med høyere risiko for hvitvasking, kan det være aktuelt for den rapporteringspliktige å innhente opplysninger om inntekt, formue, arbeidsgiver osv.⁶³ Hvilke tilfeller som krever detaljerte opplysninger for å tilfredsstille lovens krav, vil bero på en konkret risikobasert vurdering av kundeforholdet eller transaksjonen. Denne vurderingen skal foretas av de rapporteringspliktige. Alle opplysningene som blir

⁵⁷ Rundskriv 8/2009 side 21

⁵⁸ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 69 og 70

⁵⁹ Rundskriv 8/2009 side 21

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

registrert i forbindelse med kundeforholdes formål og tilsiktede art skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd.

Etter dette skal alle opplysninger som er innhentet i forbindelse med kundekontrollen i §§ 7 og 8 oppbevares etter § 22 første ledd.

3.6.1.2 Forsterkede kontrolltiltak

Nytt med hvitvaskingsloven 2009 er innføringen av forsterkede kontrolltiltak i ”[...] situasjoner som etter sin art innebærer høy risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger[...]”, jf. § 15. Dette innebærer at de rapporteringspliktige ut ifra en risikovurdering må anvende andre kontrolltiltak i forbindelse med kundekontrollen i tillegg til det som følger av hvvl. §§ 5-14. Dette kan eksempelvis være en skjerpet kontroll av kundeforholdet eller innhenting av utfyllende opplysninger.⁶⁴ Slike forsterkede kontrolltiltak skal gjelde for politisk eksponerte personer⁶⁵ (heretter PEP). Dette vil bl.a. omfatte å treffe egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og den kapital som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen, jf. § 15 annet ledd, nr. 2. De rapporteringspliktige må også ha kontrolltiltak for å fastslå om kunden er en PEP. De opplysningene som fremkommer her, vil være en sentral del av kundekontrollen og bør oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd. Hvitvaskingslovens § 15 er derimot ikke omfattet av ordlyden i § 22 første ledd. Betyr det at opplysninger som fremkommer gjennom lovpålagte forsterkede kontrolltiltak ikke skal oppbevares etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen gjennomført?

Formålet med hvitvaskingsloven er å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger.⁶⁶ For å oppnå dette formålet er det viktig at flest mulig opplysninger oppbevares etter at transaksjonen er gjennomført eller kundeforholdet avsluttet. Hvis det blir innhentet utfyllende opplysninger rundt

⁶⁴ Rundskriv 8/2009 side 27

⁶⁵ Se hvvl. § 15 tredje ledd og hvitvaskingsforskriften § 11 for definisjon

⁶⁶ Hvvl. § 1

kundeforholdet eller avklart at kunden er en PEP, vil dette kunne være viktig opplysninger hvis det senere viser seg at det har foregått noe kriminelt. Hvv. § 5 pålegger også de rapporteringspliktige å påvise at omfanget av de utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko. Hvorvidt kunden er en PEP eller ei, vil være vesentlig i denne vurderingen. Slik jeg ser det, tilsier dette at opplysningene som fremkommer gjennom forsterkede kontrolltiltak også skal oppbevares som en del av kundekontrollen etter hvv. § 22 første ledd.

3.6.1.3 Kundekontroll utført av tredjepart

Nytt med hvitvaskingsloven 2009 er også kundekontroll utført av tredjepart. Opplysningene som utleveres av tredjepart vil være en del av de opplysningene som skal oppbevares etter hvv. § 22 første ledd. Det er derfor nødvendig å avklare hva dette innebærer for de rapporteringspliktige.

Hvv. § 11 åpner for at kundekontroll utført av nærmere angitte tredjeparter kan benyttes av andre rapporteringspliktige, og dermed unngå dobbeltbehandling. Dette er begrunnet i et ønske om å spare de rapporteringspliktige for tid og kostnader.⁶⁷ Denne muligheten gir ikke unntak fra plikten til å registrere opplysninger etter hvv. § 8, ei heller fra oppbevaringsplikten i hvv. § 22. Bestemmelsen angir uttømmende hvilke institusjoner som er aktuelle tredjeparter. Utenlandske tredjeparter omfattes også, forutsatt at deres regler tilsvarer de norske hvitvaskingsregler, jf. § 11 første ledd nr. 11. Dette vil typisk være land fra FATF-området.⁶⁸

Etter hvv. § 11 fjerde ledd skal tredjepart etter anmodning videresende kopier av identifikasjons- og kontrollopplysninger og annen relevant dokumentasjon om kunden til den rapporteringspliktige. For at slik informasjonsutveksling skal skje, er det et vilkår at kunden informeres om at opplysningene utleveres, jf. hvv. § 11 fjerde ledd, tredje punktum. Grunnen til denne opplysningsplikten er personvernprinsippet om at

⁶⁷ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 77-78

⁶⁸ Rundskriv 8/2009 side 31-32

man skal ha oversikt over hvor opplysninger om seg selv befinner seg.⁶⁹ Utvekslingen av opplysninger omfatter alle sider av kundekontrollen, men det er foretaket som baserer seg på tredjeparts kontroll som har ansvar for å påse at kundekontrollen er tilstrekkelig etter det norske regelverket.⁷⁰

3.6.1.4 Fødselsnummer som identifikasjonsmiddel

Etter hvvl. § 8 første ledd nr. 2 skal de rapporteringspliktige registrere kundens fødselsnummer, D-nummer eller annen entydig identifikasjonskode for å bekrefte kundens identitet. Dette skal også oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd. For å bruke fødselsnummer som identifikasjonsmiddel må vilkårene i personopplysningsloven § 12 være tilfredsstillende. Spørsmålet i det følgende er derfor hvorvidt vilkårene for bruk av fødselsnummer i personopplysningsloven er oppfylt, og dermed kan sies å være nødvendig for å entydig identifisere kunden etter hvvl. § 8.

Under høringsrunden til hvitvaskingsloven 2009 ble det stilt spørsmål fra Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) om bruken av fødselsnummer som en del av kundekontrollen.⁷¹ NHO uttalte:

*”Denne opplysningen er neppe nødvendig for entydig identifikasjon av kunden; har man navn og fødselsdato vil man senere, om nødvendig, enkelt kunne finne frem til personnummer. Opplysninger om fødselsnummer medfører en risiko for kunden, selv om den rapporteringspliktige har taushetsplikt. Oppbevaring av denne type opplysninger stiller også strengere krav til oppbevaringen hos de rapporteringspliktige”.*⁷²

Dette utspillet vil bli vurdert i det følgende.

⁶⁹ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 78

⁷⁰ Rundskriv 8/2009 side 32

⁷¹ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 60

⁷² Ibid.

Etter personopplysningsloven § 12 skal bare fødselsnummer og andre entydige identifikasjonsmidler, som for eksempel D-nummer, benyttes når det er saklig behov for sikker identifisering og metoden er nødvendig for å oppnå slik identifisering. Vilkårene for å benytte seg av fødselsnummer er dermed at det foreligger et ”saklig behov for sikker identifisering” og at metoden er ”nødvendig”.

For at det skal foreligge et saklig behov for å benytte seg av fødselsnummer, må det ikke være mulig å tilfredsstille identifikasjonskravet ved hjelp av andre opplysninger, som for eksempel navn og fødselsdato eller kundenummer.⁷³ Det må også være svært viktig for begge parter at man benytter seg av korrekt identitet på de registrerte personene.⁷⁴ Hvis det er umulig eller urimelig vanskelig å oppnå sikker identifisering av kunden på annen måte enn ved bruk av fødselsnummer, vil vilkåret om saklighet være oppfylt.⁷⁵

Hvorvidt det foreligger et saklig behov for å benytte seg av fødselsnummer, vil etter mitt syn variere med de ulike rapporteringspliktige. I Nordea vil for eksempel behovet være stort fordi deres kundegruppe er omfattende og det vil kunne foreligge tilfeller hvor kunder har samme navn og fødselsdato, slik at det er en risiko for å blande sammen personer. Dette vil trolig ikke skje for rapporteringspliktige med mindre kundegrupper, hvor det antakelig kunne fungert like godt med et kunderegistreringsnummer. En differensiering av de rapporteringspliktige på dette området vil være problematisk å praktisere, og det mest hensiktsmessige er at de rapporteringspliktige har like regler å forholde seg til. Det må derfor sies å foreligge et saklig behov for de rapporteringspliktige å benytte seg av fødselsnummer i forbindelse med kundekontrollen.

Bruken av fødselsnummer må også være ”nødvendig”. Det er på det rene at det ville kunne få store konsekvenser for de registrerte kundene om de rapporteringspliktige lagret opplysningene på feil person eller man fikk en annen persons opplysninger lagret

⁷³ Johansen (2001) side 126

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid. side 127

på sin profil. Dette kunne i verste fall medføre at uskyldige ble mistenkt for å bedrive hvitvasking og at skyldige gikk fri. På den annen side er det mye informasjon man kan få tilgang til ved bruk av en persons fødselsnummer. Slik NHO anfører, vil det kunne innebære en risiko for kunden at fødselsnummeret benyttes. Med utvidelsen av de rapporteringspliktige de senere år, er det etter min oppfatning større fare for at opplysningene kan komme på avveie eller i verste fall misbrukt av de rapporteringspliktige. Allikevel mener jeg at hensynet til sikker identifisering veier tyngre, og en sammenblanding av personopplysninger er noe vi absolutt må unngå. Bruken av fødselsnummer letter også arbeidet for ØKOKRIM når de skal identifisere kunden i forbindelse med MT-rapporter. Nødvendighetsvilkåret etter personopplysningsloven § 12 må derfor også anses oppfylt.

Bruken av fødselsnummer i hvitvaskingsloven oppfyller etter dette vilkårene i personopplysningsloven § 12, og er nødvendig for entydig identifikasjon av kunden i forbindelse med kundekontrollen etter hvvl. § 8 første ledd nr. 2.

3.6.2 Oppbevaringsplikten etter annet ledd

Etter hvvl. § 22 annet ledd skal den rapporteringspliktige *”oppbevare dokumenter i tilknytning til transaksjoner som nevnt i § 17 i minst fem år etter at transaksjonen er gjennomført”*.

Hvilke dokumenter som er å regne som *”dokumenter i tilknytning til transaksjoner”* i forbindelse med undersøkelsesplikten i hvvl. § 17 følger ikke klart av bestemmelsen. Man må først konstatere hva som ligger i undersøkelsesplikten, så vurdere om dokumentene og opplysningene som fremkommer i forbindelse med undersøkelsesplikten skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd. I det følgende vil jeg derfor først behandle undersøkelsesplikten i hvvl. § 17, deretter vurdere hvilke av disse opplysningene som skal oppbevares.

3.6.2.1 Undersøkelsesplikten i hvvl. § 17

Hvvl. § 17 pålegger de rapporteringspliktige en undersøkelsesplikt dersom de får mistanke om at en transaksjon har tilknytning til en straffbar handling eller rammes av strl. §§ 147a, 147b eller 147c. Dette skal gjøres for å bekrefte eller avkrefte mistanken.

For at undersøkelsesplikten skal inntreffe, må det foreligge en ”*mistanke*”. I følge forarbeidene skal det legges til grunn en lav terskel, og så godt som enhver mistanke vil kunne oppfylle kriteriet.⁷⁶ Det er altså ikke nødvendig å legge til grunn det straffeprosessuelle begrepet ”skjellig grunn til mistanke”, terskelen er mye lavere etter hvitvaskingsloven, også en ”diffus” mistanke vil kunne utløse undersøkelsesplikt.⁷⁷

I hvitvaskingsforskriften § 12 blir det gitt noen eksempler for å lette mistankevurderingen for de rapporteringspliktige: ”[...]transaksjonen mangler et legitimt formål, er usedvanlig stor eller kompleks, er uvanlig i forhold til kundens kjente forretningsmessige eller personlige transaksjoner [...]”. I Finanstilsynets rundskriv foreligger det en videre utfylling av hva som kan være en mistenkelig transaksjon, som for eksempel rask og ekstraordinær nedbetaling av lån eller store kontanttransaksjoner.⁷⁸

Mistanken må ha tilknytning til en ”transaksjon”. Hvordan begrepet ”transaksjon” skal forstås er vurdert i punkt 3.5.2.

Videre er det et krav at transaksjonen har tilknytning til ”utbytte” av en straffbar handling. Det skal her legges til grunn samme forståelse av utbyttebegrepet som i straffeloven § 317.⁷⁹ Dette innebærer at utbytte skal forstås som ”*noe som har vært fremskaffet ved en straffbar handling eller som på annen måte står i nær sammenheng med en straffbar handling*”⁸⁰

⁷⁶ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 97

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Rundskriv 8/2009 side 35

⁷⁹ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 98

⁸⁰ Ot.prp.nr.53 (1992-1993) side 24

For å utløse undersøkelsesplikten, må det foreligge en tilknytning til utbytte fra "*en straffbar handling*". Ordlyden er her svært vid og enhver straffbar handling vil bli omfattet uten videre avgrensninger til art, omfang eller hvem som har utført den straffbare handlingen.⁸¹

Det blir i forarbeidene presisert at det vil bero på en konkret vurdering av transaksjonen, kundeforholdet og forholdene for øvrig hvorvidt undersøkelsesplikten etter hvvl. § 17 utløses.⁸² Det kreves altså en selvstendig vurdering fra de rapporteringspliktige, og det er derfor viktig at de har god kunnskap om reglene.

For å avklare hvilke opplysninger som skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd, må det klargjøres hvilke undersøkelser de rapporteringspliktige skal foreta for å tilfredsstille lovens krav. Hvvl. § 17 krever at det foretas "*nærmere undersøkelser*" for å bekrefte eller avkrefte mistanken. Det er ikke nærmere presisert i loven eller i forarbeidene hva slags undersøkelser det vil være aktuelt å foreta, men det er tidligere gitt veiledning på dette spørsmålet i Finanstilsynets rundskriv nr. 13/2006 punkt 4. flg. Det må bemerkes at dette rundskrivet er rettet spesielt mot regnskapsførere og revisorer, og disse vil i kraft av sin stilling ha mange opplysninger tilgjengelig om kundene. Det blir presisert i rundskrivet at det i de fleste tilfeller vil være tilstrekkelig å foreta en nærmere vurdering av det materialet de rapporteringspliktige allerede har i saken, hvilket for revisorer og regnskapsførere vil være omfattende informasjon. En bank vil kunne foreta gode undersøkelser med grunnlag i kundens kontoopplysninger og låneavtaler, dersom dette er tilgjengelig. Det vil også kunne være aktuelt å vurdere transaksjonen opp mot kundens arbeidssituasjon og inntekt. For andre rapporteringspliktige, eksempelvis eiendomsmeglere og auksjonshandlere, vil det kunne foreligge begrenset informasjon om kunden, hvilket medfører at undersøkelsene som foretas ikke vil være like omfattende.

De rapporteringspliktige kan også benytte seg av offentlig tilgjengelige informasjon, fra for eksempel Brønnøysundregisteret, andre nettbaserte søkemotorer og aviser i sine

⁸¹ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 98

⁸² Ibid.

undersøkelser. Gjennom utviklingen i dagens informasjonssamfunn, med åpne skattelister og fremveksten av sosiale nettverk, kan man finne mye informasjon om enkeltpersoner gjennom et raskt søk på internett.

Det kan også være aktuelt for de rapporteringspliktige å stille spørsmål til kunden eller tredjepersoner som ledd i undersøkelsen for å få avklart mistanken. Dette kan gjøres så lenge dette ikke er i strid med taushetsplikten, eller medfører at de rapporteringspliktige avslører sine undersøkelser.⁸³

Hvv. § 20 annet ledd åpner for at finansinstitusjoner og forsikringsselskaper kan utveksle nødvendige kundeopplysninger i forbindelse med undersøkelsene etter § 17 uten at dette er i strid med taushetsplikten. Dette begrenser seg dog til helt nøytrale kundeopplysninger, og vil ikke omfatte opplysninger om risikokvalifiseringer, inntekt eller låneinformasjon.⁸⁴

Utgangspunktet etter hvv. § 22 annet ledd er som tidligere nevnt at *”alle dokumenter i tilknytning til transaksjoner som nevnt i § 17”* skal oppbevares. Ligger det i dette at også alle opplysninger som fremkommer i forbindelse med undersøkelsesplikten i hvv. § 17 skal oppbevares? For å få klarhet i hva som kreves oppbevart, må det gjøres nærmere rede for hva som ligger i ordlyden i hvv. § 22 annet ledd.

3.6.2.2 Hva omfattes av oppbevaringsplikten?

Utgangspunktet, og det som helt klart er omfattet av ordlyden *”dokumenter i tilknytning til transaksjoner”* i hvv. § 22 annet ledd, er dokumenter som direkte retter seg mot den aktuelle transaksjon, eksempelvis transaksjonsopplysninger og kontoopplysninger. Dette er kjernen i bestemmelsen, og disse opplysningene skal klart oppbevares etter hvv. § 22 annet ledd.

⁸³ Rundskriv 13/2006 punkt 4.7

⁸⁴ Rundskriv 8/2009 side 39 flg.

Ser man på ordlyden isolert sett, kan det fremstå som om det bare er disse opplysningene som skal oppbevares, og at andre dokumenter og opplysninger som har fremkommet på bakgrunn av foretatte undersøkelser er irrelevante. Dette vil imidlertid bli en for snever tolkning av bestemmelsens ordlyd. Ved tolkningen av "*dokumenter i tilknytning til transaksjonen*" må man også se på sammenhengen med de andre bestemmelsene i loven og lovens formål.⁸⁵ Da formålet til loven blant annet er å avdekke transaksjoner med tilknytning til straffbare handlinger og muligheten til å spore opp midlenes opprinnelse, taler dette i retning av at man ønsker flest mulig opplysninger fra undersøkelsene oppbevart, slik at man kan gå tilbake til de ved behov.⁸⁶ Dette har også støtte i ordlyden i FATFs anbefaling nr. 10, hvor det fremgår at man må oppbevare tilstrekkelig informasjon, slik at man kan rekonstruere transaksjonen ved en eventuell senere straffesak. Dette taler for at alle opplysningene som fremkommer gjennom undersøkelsen skal oppbevares.

Ordlyden i hvvl. § 17 annet ledd taler også til en viss grad for en slik forståelse, da det her blir presisert at de rapporteringspliktige skal registrere "resultatene av undersøkelsene". Hvorvidt "resultatet" i denne sammenheng bare betyr konklusjonen etter endt undersøkelse, eller om det også omfatter hvorfor man kom til det aktuelle resultatet, er ikke kommentert i forarbeidene eller Finanstilsynets rundskriv. En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at ordet "resultat" betyr konklusjon, eller det man har kommet frem til gjennom sine undersøkelser. På den annen side vil ikke en slik forståelse av ordlyden virke like hensiktsmessig sett i lys av lovens formål og hensikten med oppbevaringsplikten. Kun resultatet av en undersøkelse vil ikke gi informasjon om hvorfor man kom til at transaksjonen var/ikke var mistenkelig. Dersom man skal rapportere en sak til ØKOKRIM vil det være nødvendig å ha informasjon om hvorfor man kom til det gitte resultatet. Det samme vil være tilfelle hvis man skal bevise ovenfor tilsynsmyndighetene at man har foretatt tilstrekkelige undersøkelser for å bekrefte/avkrefte mistanken. Det kan også være situasjoner hvor rapporteringspliktig må forklare seg om transaksjonen i en senere straffesak, og det vil derfor være nyttig å ha opplysninger om hvorfor man fant transaksjonen mistenkelig/ ikke mistenkelig på

⁸⁵ Ot.prp.nr.72(2002-2003) side 22

⁸⁶ Jf. hvvl. § 1 og Ot.prp.nr.72(2002-2003) side 22-23

undersøkelsestidspunktet. Denne forståelsen av ordlyden har støtte i kommentaren til den danske hvidvaskloven, hvor det legges til grunn at registrering av resultatet av undersøkelsene også innebærer at rapporteringspliktiges arbeidsdokumenter skal oppbevares.⁸⁷ I kommentaren blir det presisert at det ofte vil være tilstrekkelig å registrere formålet med transaksjonen, men at de rapporteringspliktige bør sørge for å oppbevare tilstrekkelig informasjon slik at man kan vise at undersøkelsesplikten er forsvarlig oppfylt.⁸⁸ Dette kan også sies å følge av hvvl. § 5 annet ledd, ved at de rapporteringspliktige skal kunne påvise at utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko. Hvis man ikke skulle oppbevare opplysninger som fremkom under undersøkelsen av den mistenkelige transaksjonen, ville det blitt problematisk å dokumentere hvorfor man for eksempel ikke anså transaksjonen som mistenkelig etter utført undersøkelse. Dette taler for at alle opplysninger som fremkommer gjennom de rapporteringspliktiges undersøkelser etter hvvl. § 17 skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd.

Hvis det har blitt utvekslet opplysninger mellom finansinstitusjoner eller forsikringsselskaper etter hvvl. § 20 annet ledd, bør også disse opplysningene gå inn under begrepet "*dokumenter i tilknytning til transaksjonen*", da opplysningene vil være en del av undersøkelsen, og dermed nødvendig for de rapporteringspliktige for å kunne påvise at de nødvendige tiltak er foretatt ved mistanke.

Hvor sterk tilknytning til transaksjonen som kreves for at opplysningene skal oppbevares, er ikke behandlet i lovteksten eller i forarbeidene. Det er heller ikke gitt veiledning om dette i Finanstilsynets rundskriv. Slik jeg ser det, må det her være opp til de rapporteringspliktige å vurdere hvert enkelt tilfelle konkret, etter en vurdering av sakens karakter tilpasset den aktuelle risiko for hvitvasking.

Etter dette er de rapporteringspliktige pålagt å oppbevare alle dokumenter og opplysninger som har fremkommet under undersøkelsen av om det forelå en mistenkelig transaksjon og innhentede opplysninger i tilknytning til undersøkelsen. Det

⁸⁷ Høg (2008) side 79

⁸⁸ Ibid. side 80

vil dog være rom for en viss grad av skjønnsuttøvelse for de rapporteringspliktige, gjennom en konkret risikovurdering av faren for hvitvasking.

3.6.2.3 Forholdet til ØKOKRIMs oppbevaringsplikt

Hvis de rapporteringspliktige har meldt inn en mistenkelig transaksjon til ØKOKRIM etter hvvl. § 18, blir opplysningene i utgangspunktet oppbevart hos ØKOKRIM i fem år før de slettes, med mindre det har kommet inn nye opplysninger, foretatt rettegangsskritt mot den registrerte, eller undersøkelser har ført til at det ikke foreligger noe straffbart, jf. hvvl. § 29 første og annet ledd. Dette betyr at opplysningene i tilknytning til den mistenkelige transaksjonen vil bli oppbevart hos både de rapporteringspliktige og ØKOKRIM. Det er viktig for kriminalitetsbekjempelsen at ØKOKRIM har mulighet til å oppbevare opplysningene, da det har vist seg i flere tilfeller at det kommer inn senere MT-rapporter som henger sammen med rapporter som allerede er innmeldt, og man på den måten kan oppdage kriminelle nettverk som for eksempel driver med Hawala-virksomhet.⁸⁹ Hvordan vil opplysningene ØKOKRIM oppbevarer stille seg i forhold til de rapporteringspliktiges opplysninger om den mistenkelige transaksjonen? Vil disse samsvare med hverandre?

Rapporteringen til ØKOKRIM skjer via Altinn og det er standardskjemaer som skal fylles ut av de rapporteringspliktige. Hvilke opplysninger som faktisk meldes inn og hva ØKOKRIM må undersøke på egen hånd, vil variere med de ulike rapporteringspliktige og hvor gode rutiner de har innarbeidet i forhold til rapporteringen.⁹⁰ En revisor vil ha bedre forutsetninger for å sende inn utfyllende informasjon, i motsetning til en auksjonshandler eller kommisjonær. Hvorvidt de rapporteringspliktige sender inn alt det de har innhentet av dokumentasjon er det vanskelig for ØKOKRIM å si noe generelt om, da det ofte også kan være at ØKOKRIM etterspør mer informasjon etter å ha påbegynt sine undersøkelser, ikke bare fordi dokumentasjonen i utgangspunktet var ufullstendig.⁹¹ Hvorvidt informasjonen de

⁸⁹ Revisjon og Regnskap 1/2008 side 34

⁹⁰ ØKOKRIMs årsmelding 2010 side 23

⁹¹ Personlig meddelelse fra ØKOKRIM, EFE, 28.mars 2011

rapporteringspliktige oppbevarer og den informasjonen ØKOKRIM oppbevarer vil inneholde de samme opplysningene, vil variere med de ulike oppbevaringspliktige og den konkrete saken.

3.7 Hvor lenge skal opplysningene oppbevares?

3.7.1 Oppbevaringstiden etter hvvl. § 22 første ledd

Etter hvvl. § 22 første ledd skal dokumentene og opplysningene som er innhentet i forbindelse med kundekontrollen oppbevares i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen gjennomført. Det kan følge lenger oppbevaringstid etter andre lovbestemmelser. Dette vil bli kommentert i punkt 3.7.3.

3.7.2 Oppbevaringstiden etter hvvl. § 22 annet ledd

Etter hvvl § 22 annet ledd skal opplysningene og dokumentene oppbevares i "*minst fem år*" etter at transaksjonen er gjennomført. Dette innebærer en utvidelse av oppbevaringstiden fra hvitvaskingsloven 2003 § 8, hvor dokumentasjonen skulle oppbevares i "*fem år*".

Utgangspunktet må allikevel være at opplysningene også i dag skal oppbevares i fem år, men dersom det foreligger særlige forhold kan opplysningene oppbevares lenger. Dette støttes av ordlyden i hvvl. § 22 tredje ledd, da både opplysninger etter første ledd og annet ledd skal slettes innen ett år etter at oppbevaringstiden opphører. Hvis det ikke skulle gjelde noen begrensning i oppbevaringstiden etter § 22 annet ledd, ville også § 22 tredje ledd vært uten reel gjennomslagskraft.

3.7.2.1 Hva skal til for at opplysningene kan oppbevares i mer enn fem år?

Hvilke forhold som kan tilsi at opplysningene kan lagres i mer enn fem år er ikke presisert i lovteksten, forskriften, forarbeidene eller Finanstilsynets rundskriv. De rapporteringspliktige må dermed foreta selvstendige vurderinger av sakens karakter og

den aktuelle risiko for hvitvasking på et senere tidspunkt. Utvidet oppbevaringstid kan også følge av andre lovbestemmelser. Dette vil jeg komme tilbake til i punkt 3.7.3.

Forhold som kan tilsi lenger oppbevaringstid kan for eksempel være at den rapporteringspliktige har en mistanke om at det kan komme inn flere opplysninger i saken, som samlet utgjør en mistenkelig transaksjon, eller fordi man ønsker å oppbevare opplysningene for fremtidig tilsyn. Det kan også være at det går lang tid mellom transaksjonen og oppdagelsen og at rapporteringspliktig dermed har behov for å oppbevare opplysningene lenger for å foreta tilstrekkelige undersøkelser. Hva som er avgjørende i det konkrete tilfelle vil være opp til den rapporteringspliktige å vurdere med grunnlag i en risikovurdering.

3.7.3 Utvidet oppbevaringstid etter andre lovbestemmelser

Oppbevaringstiden på fem år kan være lenger som følge av annen lov eller forskrift, jf. hvvl. § 22 første ledd, første punktum. En slik utvidet oppbevaringsplikt følger også av § 22 annet ledd, jf. ordet ”minst”. Etter hvitvaskingsloven 2003, var dette spørsmålet behandlet i hvitvaskingsforskriften § 15 annet ledd. Det ble her sagt at utvidet oppbevaringstid kunne følge av annen lov eller forskrift, og det ble ikke differensiert mellom opplysninger som stammet fra kundekontroll og opplysninger i tilknytning til mistenkelige transaksjoner. I forarbeidene til hvitvaskingsloven 2009, blir det presisert at § 22 er en videreføring av tidligere hvitvaskingslov §§ 8 og 6 annet ledd og hvitvaskingsforskriften § 15 annet og sjette ledd.⁹² Jeg legger derfor til grunn at utvidet oppbevaringsplikt kan følge av andre lovbestemmelser både for opplysninger som er innhentet i forbindelse med oppbevaringsplikten i hvvl. § 22 første ledd og annet ledd.

Utvidet oppbevaringsplikt følger av flere ulike lover og forskrifter, blant annet revisorloven⁹³. Etter revisorloven § 5-5 skal revisor oppbevare dokumentasjon og brev i minst 10 år. Det samme gjelder for eiendomsmeglere etter

⁹² Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 123

⁹³ Lov om revisjon og revisorer av 15. januar 1999 nr. 2

eiendomsmeglingsforskriften⁹⁴ § 3-7. Advokater anbefales å oppbevare sitt klientarkiv i 10 år,⁹⁵ og dersom en advokat som har avviklet sin virksomhet ikke har mulighet til å oppbevare klientarkivet på en forsvarlig måte, skal Tilsynsrådet for advokatvirksomhet (heretter Tilsynsrådet) etter advokatforskriften⁹⁶ § 4-10, jf. § 7-10 oppbevare klientarkivet i 10 år.

Et problem som reiser seg i forbindelse med slike forlengende frister i annen lovgivning, er hvorvidt dokumentene som skal oppbevares etter hvvl. § 22 er de samme som etter for eksempel revisorloven og eiendomsmeglingsforskriften og derfor bare betyr en forlenget frist, eller om det faktisk er dokumenter som skal slettes etter fristen i hvvl. § 22 tredje ledd. For å besvare dette spørsmålet, må det først klargjøres hvilke opplysninger som skal oppbevares etter de ulike reglene og hvorvidt dette er i overensstemmelse med opplysningene som skal oppbevares etter hvitvaskingsloven.

3.7.3.1 Revisorloven

Etter hvvl. § 4 annet ledd nr. 1 er registrerte og statsautoriserte revisorer rapporteringspliktige. Jeg avgrenser her mot problemstillinger som kan oppstå i de tilfellene hvor revisor opptrer som rådgiver.

Revisorloven § 5-5 lyder: *“Revisor skal oppbevare dokumentasjon og nummererte brev etter dette kapittel på en ordnet og betryggende måte i minst 10 år[...].*

Revisor står i en særstilling blant de rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, da han/hun på grunn av sin stilling har god kunnskap om den revisjonspliktiges virksomhet. Revisorloven pålegger revisor vidtgående plikter til innhenting og undersøkelse av dokumentasjon, jf. revisorloven kapittel 5. Revisor skal bekrefte økonomisk informasjon, kvalitetssikre økonomisk informasjon som gis, forebygge

⁹⁴ Forskrift om eiendomsmegling av 23. november 2007 nr. 1318

⁹⁵ <http://advokatforeningen.no/Drift-av-advokatvirksomhet/Oppstart-opphor-og-organisering/Oppbevaring-av-klientarkiv/>

⁹⁶ Forskrift til domstolloven kapittel 11 av 20. desember 1996 nr. 1161

økonomisk kriminalitet og avdekke feil.⁹⁷ Dette innebærer at det stilles strenge krav til at revisor skal kunne dokumentere sine oppdrag, jf. bl.a. revisorloven § 5-3.

Spørsmålet er så om de opplysninger revisor må innhente etter revisorloven inkluderer de opplysningene han/hun er pliktig å oppbevare etter hvvl. § 22, og dermed innebærer en forlenget oppbevaringstid.

Det synes klart at de opplysningene som skal innhentes og oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd vil inngå i den forlengede oppbevaringstiden etter revisorloven § 5-5, da disse opplysningene er grunnleggende for revisors arbeid. En revisor må ha kundens personalia og bekreftelse på at kunden er den han utgir seg for å være. Opplysningene som skal lagres etter hvvl. § 22 første ledd er nøytrale personopplysninger som revisor i de fleste tilfeller vil innta i engasjementsavtalen med kunden. Her vil også formålet med kundeforholdet være beskrevet, slik at alle opplysningene som skal oppbevares etter hvitvaskingsloven § 22 første ledd vil være en del av den forlengede oppbevaringstiden etter revisorloven.

Spørsmålet er så om alle opplysningene som innhentes og oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd også omfattes av den utvidede oppbevaringstiden i revisorloven, eller om noen av opplysningene skal slettes etter hvvl. § 22 tredje ledd. Dette spørsmålet ble kommentert i Finanstilsynets rundskriv 13/2006 punkt 4.8.2. Det blir her vist til brev fra Finansdepartementet til DnR av 17. januar 2005 hvor departementet skriver at oppbevaringsfristene etter revisorloven § 5-5 går foran hvitvaskingslovens regler der dokumentasjonen er utarbeidet med bakgrunn i revisorlovens undersøkelsesplikt. Departementet skriver:

"Etter departementets oppfatning kan revisor oppbevare opplysninger som omfattes av oppbevaringskravene i revisorloven i 10 år i overensstemmelse med revisorloven, selv om deler av disse opplysningene faller inn under hvitvaskingsreglenes oppbevaringskrav. Revisor kan imidlertid ikke oppbevare dokumentasjon/opplysninger som innhentes og utarbeides som følge av hvitvaskingsreglene, som ikke er nødvendig for å oppfylle oppbevaringskravene

⁹⁷ Revisorloven §§ 5-1, 5-2, 6-1 og 7-1

i revisorloven i lengre tid enn hva som følger av hvitvaskingsreglene. Dette innebærer at revisor kan oppbevare dokumentasjon/opplysninger som etter revisorloven skal oppbevares i 10 år, selv om det er krav om tidligere sletting etter hvitvaskingsloven.”⁹⁸

Revisor må dermed selv vurdere hver enkelt sak konkret for å avklare hvorvidt noen av opplysningene som er benyttet i forbindelse med undersøkelse av en mistenkelig transaksjon etter hvvl. § 17, ikke er nødvendige å oppbevare etter pliktene som følger av revisorloven. Dog vil de undersøkelser revisor foretar for å oppfylle kravene etter revisorloven § 5-3 første ledd ofte gå mye lenger enn hva som ligger i undersøkelsesplikten etter hvvl. § 17 og herunder kreves oppbevart etter hvvl. § 22 annet ledd. Revisor skal oppbevare dokumentasjon fra sine undersøkelser i ti år etter revisorloven § 5-5 og noe av denne dokumentasjonen vil muligens også kunne bli brukt i forbindelse med undersøkelsesplikten i hvvl. § 17 og dermed underlagt oppbevaringsplikten i hvvl. § 22 annet ledd. I disse tilfellene vil revisorlovens oppbevaringskrav gå foran hvitvaskingslovens krav om at opplysningene skal slettes etter utløpet av fem års perioden.

3.7.3.2 Eiendomsmeglingsforskriften

I eiendomsmeglingsloven § 6-4 er det gitt detaljerte regler for hvilke opplysninger som skal registreres i forbindelse med oppdragsavtalen mellom megler og oppdragsgiver (kunden). Eiendomsmegler må blant annet registrere oppdragsgivers navn, adresse, fødselsnummer eller foretaksnummer, jf. § 6-4 første ledd nr. 1. Oppbevaringstiden er ikke videre regulert i eiendomsmeglingsloven, men dette er nærmere presisert i eiendomsmeglingsforskriften. Eiendomsmeglingsforskriften § 3-7 lyder:

“Eiendomsmeglingsforetaket skal oppbevare ett eksemplar av kjøpekontrakter i original. Kontraktene skal påføres formidlingsnummer, jf. § 3-3, og oppbevares samlet i nummerorden.

⁹⁸ Rundskriv 13/2006 punkt 4.8.2

Eiendomsmeglingsforetaket plikter å oppbevare alle dokumenter som er mottatt eller utarbeidet av foretaket i forbindelse med det enkelte oppdrag slik at disse kan gjenfinnes når eiendommens adresse, registerbetegnelse eller én av partenes navn er kjent.

Kontrakter og dokumenter skal oppbevares i papirform eller på annen betryggende måte i minst 10 år. Det samme gjelder journaler, jf. § 3-2 til § 3-6.” (min understreking)

I eiendomsmeglingsloven § 6-4 fremkommer det som nevnt ovenfor at oppdragsgiverens navn, adresse, fødselsnummer eller foretaksnummer skal registreres i forbindelse med oppdragsavtalen. Det samme skal oppdragets karakter, om det dreier seg om kjøp, salg, leie, etc. Det er klart at de opplysningene som kreves i oppdragsavtalen er de samme opplysningene som skal innhentes etter hvvl. § 7 første ledd, jf. § 8 første ledd, og herunder oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd. Oppdragsavtalen hører inn under eiendomsmeglingsforskriften § 3-7 annet ledd gjennom ”alle dokumenter som er [...] utarbeidet av foretaket.” Etter hvvl. § 8 første ledd nr. 4, kreves referanse til legitimasjon som er brukt for å bekrefte kundens identitet. Dette synes ikke å følge avplikten i eiendomsmeglingsforskriften, men det vil etter mitt syn ikke virke hensiktsmessig om bare dette dokumentet skulle slettes etter fem år, da alle de andre opplysningene kan oppbevares etter ti års regelen. Eiendomsmeglingsforskriften § 3-7 innebærer dermed at alle opplysningene som skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd, også omfattes av den utvidede oppbevaringsplikten på ti år etter eiendomsmeglerforskriften § 3-7.

Spørsmålet blir videre om det også gjelder en utvidet oppbevaringsplikt for opplysninger som blir innhentet i forbindelse med undersøkelse av en mistenkelig transaksjon etter hvvl. § 17 og dermed kreves oppbevart etter § 22 annet ledd, eller om dette skal slettes etter fem år, jf. § 22 tredje ledd.

Denne problemstillingen blir behandlet i Finanstilsynets rundskriv, og det blir her kort presisert at arkiveringsplikten etter eiendomsmeglingsforskriften § 3-7 tredje ledd innebærer at eiendomsmeglerforetak må oppbevare dokumenter som er benyttet i forbindelse med kundekontrollen i hvvl. §§ 7 og 8, samt dokumenter i tilknytning til

undersøkelse og rapportering av mistenkelige transaksjoner i minst ti år.⁹⁹ Rundskrivet konstaterer dermed at opplysninger som blir oppbevart etter hvvl. § 22 første og annet ledd skal oppbevares i ti år som følge av eiendomsmeglingsforskriften § 3-7. Slik jeg ser det, er det ikke bare å slå fast at alle dokumenter i tilknytning til undersøkelse og rapportering skal oppbevares i ti år. Dette vil variere etter hvilke undersøkelser eiendomsmegler fant nødvendig å foreta i forbindelse med den konkrete mistenkelige transaksjonen. Som beskrevet i punkt 3.6.2.1 vil undersøkelsene som foretas variere med hver enkelt transaksjon. Hvis eiendomsmegler ikke har foretatt seg noe annet enn å se i oppdragsavtalen eller andre dokumenter som skal oppbevares i ti år, blir ikke dette problematisk. Men eiendomsmegler står i en annen stilling enn for eksempel revisor og vil ikke ha like mye informasjon om kunden når de skal undersøke om en transaksjon er mistenkelig. For å bekrefte/avkrefte mistanken, kan det være tilfeller hvor eiendomsmegler må søke informasjon i andre kilder enn hva han/hun har tilgjengelig i kundearkivet. I disse tilfellene vil ikke eiendomsmeglingsforskriften § 3-7 hjemle en forlenget oppbevaringsplikt, og opplysningen må slettes etter hvvl. § 22 tredje ledd. Etter min oppfatning, er det derfor upresist når rundskrivet kort konstaterer at alle opplysningene skal oppbevares i ti år. Dette må vurderes konkret i hver enkelt sak, og vurderingen vil basere seg på hvilke undersøkelser eiendomsmegler har foretatt for å bekrefte/avkrefte mistanken og hvorvidt opplysningene er nødvendig for å oppfylle kravene til oppbevaring etter eiendomsmeglingsforskriften § 3-7.

3.7.3.3 Advokaters klientarkiv

Alle advokater må ha et klientarkiv. For å drive forsvarlig advokatvirksomhet må man ha opplysninger om sine klienter for å identifisere hvem man skal jobbe med, for å sørge for at man ikke står overfor interessekonflikter og ikke minst oppbevare sakens dokumenter på en hensiktsmessig måte. Den Norske Advokatforening (heretter Advokatforeningen) og Tilsynsrådet anbefaler advokater å oppbevare klientarkivet i ti år.¹⁰⁰ Dette er begrunnet i hensynet til at advokaten må kunne ha mulighet til å se hva

⁹⁹ Rundskriv 8/2009 side 48

¹⁰⁰ <http://advokatforeningen.no/Drift-av-advokatvirksomhet/Oppstart-opphor-og-organisering/Oppbevaring-av-klientarkiv/>

som har skjedd i eldre saker og i forhold til eventuelle erstatningskrav som kan komme etter en sak. Oppbevaringstiden er satt til ti år ut ifra en analogi av bokføringsloven § 13, som gjelder oppbevaring av regnskapsmateriale, som for eksempel årsregnskap, revisjonsberetning, avtaler som gjelder virksomheten mv.¹⁰¹

Hvilke opplysninger vil klientarkivet inneholde og vil det omfatte opplysninger som er innhentet med bakgrunn i hvitvaskingsloven som bør slettes etter hvitvaskingslovens regler?

I forbindelse med et nytt advokatoppdrag, må advokaten hente inn klientens navn, adresse, fødselsnummer eventuelt foretaksnummer. Det vil også være naturlig å ta inn noen setninger om hva oppdraget dreier seg om. Disse opplysningene omfattes også av hvvl. §§ 7 og 8 og oppbevaringsplikten i § 22 første ledd, men skal lagres i ti år på grunn av reglene om oppbevaring av klientarkiv. Det ville ikke vært hensiktsmessig å kreve disse opplysningene slettet etter hvitvaskingslovens regler, da det ville forhindret hele hensikten med klientarkivet. Man er nødt til å ha personopplysningene om klienten for å kunne identifisere kundeforholdet i forhold til et eventuelt søksmål i ettertiden.

Hvorvidt opplysninger som skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd også inngår i klientarkivet og dermed oppbevares i ti år, vil variere med hvilke undersøkelser som blir foretatt i forbindelse med den mistenkelige transaksjonen. Ofte vil det være nok å bruke de opplysningene man har tilgjengelig for å avkrefte/bekreft en mistenkelig transaksjon, og opplysningene vil dermed inngå i klientarkivet som skal oppbevares i ti år. Er det derimot innhentet annen informasjon som ikke er nødvendig å oppbevare i klientarkivet, skal informasjonen slettes etter hvvl. § 22 tredje ledd. Vurderingen vil bero på en konkret vurdering av kundeforholdet i hver enkelt sak.

¹⁰¹ <http://advokatforeningen.no/Drift-av-advokatvirksomhet/Oppstart-opphor-og-organisering/Oppbevaring-av-klientarkiv/>

3.8 Når opphører oppbevaringsplikten?

Etter hvvl. § 22 tredje ledd skal *”[d]okumenter og opplysninger som nevnt i første og annet ledd [...] oppbevares på en betryggende måte, beskyttet mot uautorisert tilgang fra uvedkommende og slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører[...].”*

Bestemmelsen innebærer at dokumenter og opplysninger i § 22 første og annet ledd skal slettes innen ett år etter utløpet av fem års oppbevaringsplikt. Som nevnt ovenfor kan det følge lenger oppbevaringstid etter andre lovbestemmelser og særlige forhold kan tilsi at opplysningene i § 22 annet ledd skal oppbevares lenger, men utgangspunktet er fem års oppbevaringstid og at opplysningene slettes etter utløpet av femårs perioden.

Det faktum at opplysningene skal slettes *”innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører”* betyr at rapporteringspliktig har frihet til å bestemme når dette skjer, så lenge det ikke går mer enn ett år. Fristen på ett år ble inntatt i loven fordi lovgiver fant det rimelig at sletteplikten skulle inntreffe noe tid etter at oppbevaringsplikten opphørte.¹⁰² Det er interessant å merke seg at det ikke følger noen sletteplikt av verken hvitvaskingsdirektivet eller FATFs anbefalinger. Dette er noe norske myndigheter selv har tatt initiativ til på bakgrunn av personvern hensyn.¹⁰³

4 Forholdet til personopplysningsloven

4.1 Innledning

Personopplysningsloven er Norges generelle lov om behandling av personopplysninger. Lovens formål er gitt i § 1: *”Formålet med denne loven er å beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket gjennom behandling av personopplysninger.”* I forbindelse med lovforarbeidet til hvitvaskingsloven 2009 skrev Datatilsynet i sitt høringssvar at *”lovforslaget frontkolliderer med grunnleggende personvernprinsipper.”*¹⁰⁴ Det ble

¹⁰² Ot.prp.nr.72(2002-2003) side 73-74

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.3(2008-2009) side 15

også hevdet av Advokatforeningen at lovforslaget innebar ett innhugg i personvernet og rettssikkerheten.¹⁰⁵ Disse utsagnene gir grunn til å se litt nærmere på forholdet mellom hvitvaskingsloven og personopplysningsloven.

Hva som ligger i begrepet ”personvern” er omdiskutert, og det foreligger ikke noen klar definisjon av begrepet.¹⁰⁶ Det blir gjerne skilt mellom personvern og personopplysningsvern, hvor personvern i hovedsak dreier seg om ivaretagelse av personlig integritet, selvutfoldelse og selvbestemmelse, mens personopplysningsvern dreier seg om regler og standarder for behandling av personopplysninger.¹⁰⁷ Regler om personopplysningsvern er det vi finner i personopplysningsloven og personopplysningsforskriften¹⁰⁸.

Personopplysninger blir i personopplysningsloven § 2 definert som ”*opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson*”. Definisjonen favner vidt, og både opplysninger med direkte og indirekte tilknytning til en person omfattes.¹⁰⁹ Opplysninger som direkte knyttes til juridiske personer faller derimot utenfor, mens opplysninger om de som handler på vegne av en juridisk person vil bli omfattet.¹¹⁰

For å behandle personopplysninger må det foreligge rettslig grunnlag, jf. personopplysningsloven § 8. For behandling av personopplysninger etter hvitvaskingsloven er dette vilkåret oppfylt, da hvitvaskingsloven pålegger de rapporteringspliktige å innhente og oppbevare personopplysninger.

I det følgende vil jeg se nærmere på forholdet mellom personopplysningsloven og oppbevaringsplikten i hvitvaskingsloven. Jeg vil ta for meg hvilke krav personopplysningsloven stiller til oppbevaringen, da det er en plikt for de rapporteringspliktige å tilfredsstille disse kravene. Jeg vil så vurdere hvorvidt

¹⁰⁵ <http://www.advokatforeningen.no/Aktuelt/Nyheter/Kritisk-til-ny-hvitvaskingslov/>

¹⁰⁶ Schartum (2004) side 17 flg.

¹⁰⁷ NOU 2009: 1, side 32

¹⁰⁸ Forskrift om behandling av personopplysninger 15.12.2000 nr. 1265

¹⁰⁹ Johansen (2001) side 68

¹¹⁰ Schartum (2004) side 107

oppbevaringsplikten i hvvl. § 22 oppfyller grunnleggende personvernprinsipper i forbindelse med oppbevaringstiden, herunder trekke inn de lege ferenda betraktninger om mulige begrensninger. Jeg vil deretter behandle utvidelsen av de rapporteringspliktige og vurdere hvordan dette kan innvirke på vernet av personopplysninger. Jeg vil til slutt ta for meg hvorvidt det kan kreves innsyn i opplysningene som skal oppbevares, da innsyn i personopplysninger er en viktig del av rettighetene etter personopplysningsloven.

4.2 Oppbevaringsmåten

Hvvl. § 22 pålegger de rapporteringspliktige å oppbevare personopplysninger. I hvvl. § 22 tredje ledd, annet punktum, blir det presisert at personopplysningsloven gjelder for de rapporteringspliktiges oppbevaring av personopplysninger. Dette innebærer bl.a. at oppbevaringen må tilfredsstillere reglene i personopplysningsloven §§ 13 og 14. Hva betyr dette for de rapporteringspliktige? Hvilke krav stiller personopplysningsloven til oppbevaringsmåten?

Personopplysningsloven §§ 13 og 14 gir regler om informasjonssikkerhet og internkontroll. De rapporteringspliktige, da gjerne den i ledelsen som har ansvar for oppfølging av rutine etter hvvl. § 23 annet ledd, skal sørge for at kravene etter personopplysningsloven blir oppfylt. Etter personopplysningsloven § 13 første ledd skal informasjonssikkerheten ivaretas gjennom hensynene til konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet ved behandlingen av personopplysningene. Dette innebærer at personopplysningene skal være utilgjengelig for uvedkommende, ikke endres og være tilgjengelig ved behov.¹¹¹ Tiltak som her kan være aktuelle for å oppfylle lovens krav til informasjonssikkerhet er å beskytte opplysningene med et passord eller ved å begrense tilgangen til stedet opplysningen oppbevares, for eksempel med en kode på døren.¹¹² Bestemmelsen krever at informasjonssikkerheten skal være ”tilfredsstillende”. Hva som

¹¹¹ Johansen (2001) side 129 flg.

¹¹² Ibid. side 130-131

vil være ”tilfredsstillende” vil variere med behandlingens formål, mengde og sensitivitet på personopplysningene.¹¹³

Personopplysningsloven § 14 gir regler om internkontroll og pålegger den behandlingsansvarlige å etablere og vedlikeholde tiltak for å oppfylle lovens krav. Bestemmelsen gir ingen direkte anvisning på hvilke tiltak som må til for å oppfylle kravene, men det kan for eksempel være tekniske, organisatoriske, eller andre praktiske tiltak for å sikre informasjonen.¹¹⁴ Det er opp til behandlingsansvarlig å sørge for at oppbevaringen tilfredsstiller personopplysningslovens krav når de oppbevarer personopplysninger i medhold av hvvl. § 22.

Hvordan personopplysningene oppbevares og sikkerheten ivaretas, vil etter dette bero på konkrete og selvstendige vurderinger fra de rapporteringspliktige. Med utvidelsen av de rapporteringspliktige de senere år, kan man spørre seg hvor heldig slike selvstendige vurderinger er i forbindelse med vernet av personopplysninger. Dette vil jeg komme tilbake til under punkt 4.4.

4.3 Oppbevaringstiden

Det er et grunnleggende personvernprinsipp at personopplysninger ikke skal oppbevares lenger enn nødvendig for å oppnå formålet med innsamlingen og den etterfølgende behandlingen av personopplysningene.¹¹⁵ Det er også viktig at mengden av de innsamlede opplysningene begrenses til det som er nødvendig.¹¹⁶ I vurderingen av forholdet til personopplysningsloven, er spørsmålet i det følgende om det er nødvendig å oppbevare alle opplysningene i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen gjennomført. Burde forhold i personopplysningsloven få gjennomslag foran hvitvaskingslovens oppbevaringskrav?

¹¹³ Johansen (2001) side 129-130

¹¹⁴ Schartum (2004) side 140 flg.

¹¹⁵ Personopplysningsloven § 28 første ledd

¹¹⁶ Schartum (2004) side 91

4.3.1 Oppbevaringstiden i hvvl. § 22 første ledd

4.3.1.1 Er fem års oppbevaringstid nødvendig?

Formålet med oppbevaringen av opplysninger etter hvvl. § 22 første ledd er i utgangspunktet kundekontroll og sikring av at kunden faktisk er den han/hun utgir seg for å være. Reglene er som nevnt utslag av ”kjenn din kunde”-prinsippet. Ved å se på dette formålet isolert, kan det ikke sies å være nødvendig for de rapporteringspliktige å oppbevare opplysningene etter kundeforholdets opphør. Dette ville imidlertid ikke være tilstrekkelig, da formålet med oppbevaringsplikten i hvitvaskingsloven også er å avdekke og forebygge transaksjoner med tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger. Hvor lenge er det nødvendig å oppbevare opplysningene for å oppfylle dette formålet?

Kriminelle prøver stadig å finne nye måter å hvitvaske utbytte fra straffbare handlinger, hvilket gjør det vanskelig å oppdage hvitvaskingskriminalitet. Selv om man ikke har oppdaget noe mistenkelig under kundeforholdet, kan det allikevel være at det har foregått noe kriminelt, slik at man har behov for kundeopplysningene på et senere tidspunkt.¹¹⁷ For å oppfylle formålet med bestemmelsen, kreves det altså at opplysningen oppbevares lengre enn selve kundeforholdet varer.

Hvor lenge opplysningene bør oppbevares for å oppfylle formålet med bestemmelsen vil, etter mitt syn, kunne variere med de ulike kundeforholdene. I de tilfellene det er liten fare for hvitvasking vil jeg anta at ett par års oppbevaringstid hadde vært nok for å oppfylle formålet med innhenting og oppbevaringen. Dette ville dog vært vanskelig å gjennomføre i praksis. Lagringstiden ble satt til fem år som en direkte følge av minstekravet til lagringstid i hvitvaskingsdirektivet art. 30. Da hvitvaskingsdirektivet er implementert i EØS-avtalen, har vi forpliktet oss til å følge de minstekrav direktivet fastsetter. Fravikelse av kravene til lagringstid vil være i strid med direktivet, som igjen ville kunne ført til traktatbruddssak. Hensynet til andre internasjonale forpliktelser tilsier også at vi ikke bør ha en kortere lagringstid enn det som følger av FATFs

¹¹⁷ Høg (2008) side 212

anbefaling nr. 10. Dette taler for at fem års oppbevaringstid er nødvendig for å oppfylle formålet med innhenting og oppbevaring av opplysningene i hvvl. § 22 første ledd.

Etter dette finner jeg det klart at fem års oppbevaringstid er nødvendig for å oppnå formålet med oppbevaring av opplysningene etter hvvl. § 22 første ledd.

4.3.2 Oppbevaringstiden i hvvl. § 22 annet ledd

4.3.2.1 Er fem års oppbevaringstid nødvendig?

Formålet med å oppbevare opplysningene i forbindelse med undersøkelsen av mistenkelige transaksjoner etter hvvl. § 17 er å forebygge eller avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger. Det er også viktig i forbindelse med oppsporingen av midlenes opprinnelse. I den danske kommentarutgaven fremkommer det at oppbevaring av transaksjonsopplysninger er begrunnet i hensynet til en hurtig etterforskning, slik at de rapporteringspliktige raskt kan besvare anmodninger om opplysninger om kundeforholdet og innholdet i dette.¹¹⁸ Dette vil også kunne være et relevant hensyn etter den norske lovbestemmelsen.

I vurderingen av hvor lang oppbevaringstid som er nødvendig, vil det være hensiktsmessig å skille mellom de tilfellene de rapporteringspliktige avkrefter mistanken ved egen undersøkelse, og de tilfellene hvor ØKOKRIM avkrefter mistanken til de rapporteringspliktige etter mottagelse av en MT-rapport.

4.3.2.1.1 Rapporteringspliktig avkrefter mistanken ved egen undersøkelse

I de tilfellene hvor de rapporteringspliktige etter undersøkelsen av den mistenkelige transaksjonen avkrefter mistanken, tilsier formålet med oppbevaringsplikten at det er grunn til å oppbevare opplysningene en god stund etter at transaksjonen er gjennomført. Dette fordi det kan vise seg i ettertid at undersøkelsene som ble foretatt ikke var tilstrekkelige, eller at man trenger å bevise ovenfor tilsynsorganene hvilke vurderinger man faktisk gjorde på undersøkelsestidspunktet. Det kan også komme inn nye

¹¹⁸ Høg (2008) side 214

opplysninger i saken, som medfører at man velger å sende inn en MT-rapport til ØKOKRIM. Det kan ofte være at enkeltstående transaksjoner ikke er mistenkelige, men når man ser flere samlet, utløser de en mistanke.

På den annen side kan det dreie seg om helt klare tilfeller, hvor det ikke skal mange opplysninger til for å avkrefte mistanken. Et eksempel kan være en kunde som arver penger fra en onkel i Bergen. En rapporteringspliktig vil her enkelt kunne avkrefte mistanken. Er det grunn til å oppbevare alle dokumenter i tilknytning til den transaksjonen i fem år?

Selv om undersøkelsen som ble foretatt var enkel, vil det fortsatt kunne være behov for å påvise at omfanget av de utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko etter hvvl. § 5 annet ledd og at nødvendige undersøkelser er foretatt overfor tilsynsmyndighetene. Dette tilsier at opplysningene også i de ”enkle” tilfellene må oppbevares etter at transaksjonen er gjennomført, men det kunne antagelig vært nok med ett par år for å oppfylle formålet med oppbevaringen. En slik begrensning ville være vanskelig å gjennomføre i praksis, da oppbevaringstiden i hvvl. § 22 annet ledd også er en direkte følge av kravene til oppbevaringstid i hvitvaskingsdirektivet og FATFs anbefalinger. Det er klart at hensynet til våre internasjonale forpliktelser veier tungt og at vi heller ikke i disse tilfellene har mulighet til å fravike minstekravene til fem års oppbevaringstid.

Hensynet til kriminalitetsbekjempelse i saker som omfatter hvitvasking og terrorfinansiering er tungtveiende, og det ligger viktige samfunnsmessige hensyn til grunn for å bekjempe denne typen kriminalitet. Det er derfor nødvendig med fem års oppbevaringstid i de tilfellene hvor de rapporteringspliktige selv avkrefter mistanken om hvorvidt transaksjonen har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling.

4.3.2.1.2 ØKOKRIM avkrefter mistanken til de rapporteringspliktige

I de tilfellene hvor de rapporteringspliktige ikke klarer å avkrefte mistanken om at kundens transaksjon har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling, skal de rapportere saken til ØKOKRIM etter hvvl. § 18. Dersom ØKOKRIM undersøker saken

og kommer til at det ikke foreligger noe straffbart, er det da behov for at de rapporteringspliktige oppbevarer alle opplysningene i tilknytning til undersøkelsen av transaksjonen i fem år etter at transaksjonen ble gjennomført?

ØKOKRIM har etter hvvl. § 29 en plikt til å slette opplysningene de mottar etter hvvl. § 18 når fem år har passert siden opplysningene kom inn, forutsatt at det ikke har kommet inn nye opplysninger eller at det er foretatt etterforsknings- eller rettegangsskritt mot den registrerte. Hvis ØKOKRIM derimot undersøker saken, og det viser seg at det ikke foreligger en straffbar handling, skal opplysningene slettes *snarest mulig*, jf. § 29 annet ledd. Bør en slik sletteplikt også gjelde for de rapporteringspliktige? Det er på det rene at en slik sletteplikt ikke gjelder etter hvitvaskingsloven, så min vurdering i det følgende er basert på de lege ferenda betraktninger.

Hvor praktisk en slik sletteplikt vil fremstå, vil bero på hvilke undersøkelser de rapporteringspliktige har foretatt, og om det eventuelt er innhentet informasjon fra andre rapporteringspliktige eller andre kilder. Hvis den rapporteringspliktige bare har foretatt undersøkelser i opplysninger man har om kunden i kraft av for eksempel å være kundens revisor, vil det ikke være mulig å kreve at slike opplysninger skal slettes, da de må eksistere på grunn av oppbevaringsplikter i revisorloven.¹¹⁹

Er det derimot innhentet opplysninger fra andre rapporteringspliktige eller andre kilder, og disse opplysningene bare var nødvendig for å undersøke den mistenkelige transaksjonen, som ved ØKOKRIMs undersøkelse allikevel viste seg å ikke være mistenkelig, burde opplysningene etter min mening kunne kreves slettet. Når ØKOKRIM kommer til at det ikke foreligger noe straffbart og er pålagt en sletteplikt, kunne også de rapporteringspliktige vært pålagt en sletteplikt av de opplysningene som ikke lenger er nødvendige etter kundeforholdets art. Dette kan også begrunnes i hensynet til å ikke oppbevare flere personopplysninger enn nødvendig og forbudet i personopplysningsloven § 28 mot å lagre unødvendige personopplysninger. Opplysningene kan etter min mening ikke sies å være nødvendige for å gjennomføre

¹¹⁹ Se vurdering om forholdet til revisorloven i punkt 3.7.3.1

formålet med behandlingen av opplysningene, nemlig bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering, når man har fått avklart at det ikke foreligger noe straffbart.

På den annen side er ØKOKRIMs sletteplikt bl.a. begrunnet i den omfattende etterforskningsadgangen ØKOKRIM har. Dette vil kunne medføre at de kan ha flere opplysninger tilgjengelig, og at opplysningene som oppbevares er mer sensitive enn de opplysningene rapporteringspliktige har om kunden og kundens transaksjoner.¹²⁰ Det må derfor kunne hevdes at det er viktigere at ØKOKRIMs opplysninger slettes med en gang det ikke lenger er bruk for dem, enn at de rapporteringspliktiges opplysninger slettes med en gang. Allikevel må det tas i betraktning at opplysningene antagelig vil være ”tryggere” i ØKOKRIMs arkiver, enn hva de vil være hos de rapporteringspliktige, når det kommer til informasjonssikkerhet og faren for at opplysninger kommer på avveie.

Slik jeg ser det, ut i fra behovet for vern av personopplysninger, burde det gjelde en sletteplikt for både ØKOKRIM og de rapporteringspliktige, når ØKOKRIM har undersøkt den mistenkelige transaksjonen og kommet frem til at det ikke foreligger noe straffbart.

4.4 Utvidelse av rapporteringspliktige – forholdet til vern av personopplysninger

Jeg har tidligere i avhandlingen nevnt at vi de senere år har fått en omfattende utvidelse av de rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Hvordan stiller dette seg i forhold til vernet av personopplysninger?

Slik jeg ser det, synes det ikke heldig fra et personvernssynspunkt at så mange private aktører skal foreta innhenting og oppbevaring av personopplysninger. Jo færre som er pålagt oppbevaring av personopplysninger, jo lettere er det å kontrollere at reglene blir overholdt og sikre at opplysningene ikke kommer på avveie eller blir misbrukt. På den annen side har vi hensynet til effektiv kriminalitetsbekjempelse. Det er ifølge

¹²⁰ Ot.prp.nr.22(1995-1996) punkt 3.4

forarbeidene nødvendig for å oppnå en effektiv kriminalitetsbekjempelse at alle de aktuelle aktørene er rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven.¹²¹

Ut i fra statistikken som ble publisert i ØKOKRIMs årsmelding fra 2010 er det fortsatt en tendens til at de fleste MT-rapporter kommer inn fra betalingsformidlingsforetak og banker, ikke i særlig grad fra de nye rapporteringspliktige, som e-pengeforetak og verdipapirforetak.¹²² Årsaken til dette kan blant annet være at loven fortsatt er relativt ny og man er usikker på hva og hvordan man skal rapportere, spesielt da innrapporteringen er basert på skjønnsmessige vurderinger fra de rapporteringspliktige.¹²³ Det kan forøvrig også skyldes at de ikke har noen mistenkelige transaksjoner å rapportere inn, eller at man ikke klarer å oppdage at transaksjonen er mistenkelig. Utvidelsen av de rapporteringspliktige har vært kritisert fra ulike hold da man ikke har sett særlig økning i antall saker som blir tatt videre til straffeforfølgning. Det har blitt hevdet at utvidelsen bare gir ØKOKRIM enda flere rapporter som de ikke har anledning til å følge opp.¹²⁴

Hvorvidt alle de rapporteringspliktige overholder personopplysningslovens krav til oppbevaringsmåte og faktisk sletter opplysningene da oppbevaringstiden er omme, skal kontrolleres av tilsynsmyndighetene. Dog er ikke forhandlere av gjenstander eller tilbydere av virksomhetstjenester underlagt tilsyn per i dag.¹²⁵ Det ble fremhevet i NOU 2007:10 at tilsynsspørsmålet overfor disse rapporteringspliktige måtte vurderes, spesielt i forhold til forhandlere av gjenstander.¹²⁶ Dette tyder på at utvalget mente at disse rapporteringspliktige har et særlig behov for tilsyn. Datatilsynet har et overordnet ansvar i disse tilfellene, men hvorvidt de har mulighet til å kontrollere alle, finner jeg usikkert. Det er veldig mange små aktører som er rapporteringspliktig og ikke nødvendigvis har ressurser til en effektiv oppfølging av hvitvaskingsregelverket. Det må derfor kunne hevdes at utvidelsen av de rapporteringspliktige etter

¹²¹ Jf. Ot.prp.nr.72(2002-2003) side 26 flg. og Ot.prp.nr.3(2008-2009) side 26 flg.

¹²² ØKOKRIMs årsmelding 2010 side 22

¹²³ Ibid.

¹²⁴ <http://advokatforeningen.no/Aktuelt/Nyheter/Kritisk-til-ny-hvitvaskingslov/>

¹²⁵ Hopen Rørholt note 103

¹²⁶ NOU 2007:10 side 74

hvitvaskingsloven innebærer en reell fare for at personopplysninger kan bli oppbevart for lenge eller komme på avveie. Det kan også innebære en fare for at oppbevaringsmåten ikke tilfredsstiller personopplysningslovens krav.

Nytt i hvitvaskingsloven 2009 er også innføringen av forsterkede kontrolltiltak overfor PEPs etter hvvl. § 15 annet ledd. Jeg kom i punkt 3.6.1.2 til at informasjonen som fremkommer under § 15 må oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd som en del av kundekontrollen. Dette stiller særlige krav til de rapporteringspliktige og det fremkom under høringsrunden at Datatilsynet var *”meget kritiske til at sivile samfunnsinstitusjoner pålegges en plikt til å kartlegge slike sensitive forhold rundt kunden.”*¹²⁷ Tilsier denne utvidelsen av kundekontrollen en strengere kontroll av de rapporteringspliktige enn hva som følger av dagens regelverk?

Slik jeg ser det, kan opplysningene som innhentes for å avklare om de rapporteringspliktige står overfor en PEP være sensitive personopplysninger, som for eksempel opplysninger om kundens etnisk bakgrunn og politisk oppfatning, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 litra a. Behandling av sensitive personopplysninger stiller strengere krav til de rapporteringspliktige og det er meget viktig å påse at disse opplysningene ikke kommer på avveie. Utvidelsen av de rapporteringspliktige innebærer en økt fare for at nettopp dette kan skje. Jeg mener at utvidelsen av kundekontrollen og av hvilke opplysninger som skal oppbevares, tilsier at det er desto viktigere at tilsynsmyndighetene kontrollerer de rapporteringspliktiges behandling av personopplysninger og at forhandlere av gjenstander og tilbydere av virksomhetstjenester blir underlagt tilsyn. Da det er opp til de rapporteringspliktige selv å oppfylle personopplysningslovens regler for behandling av personopplysninger, er det viktig at det føres kontroll for å påse at pliktene overholdes.

4.5 Rett til innsyn og informasjon?

Det er et viktig personvernprinsipp at privatpersoner skal ha oversikt over hvor personopplysninger om seg selv befinner seg og ha innsyn i disse opplysningene.

¹²⁷ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 15

Foreligger en slik rett etter hvitvaskingsloven? Har kunden rett på innsyn og informasjon når opplysningene blir innhentet og oppbevart etter hvvl. § 22?

Etter personopplysningsloven § 18 har enhver rett til å få vite hva slags behandling av personopplysninger en behandlingsansvarlig foretar og kreve å få informasjon om en bestemt type behandling. Hva slags informasjon man kan kreve er angitt i § 18 første ledd litra a til f. Personopplysningene som oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd vil her omfattes. Dette gir den registrerte en mulighet til å kontrollere at personopplysningene som oppbevares er korrekte og eventuelt begjære feilaktige opplysninger rettet etter personopplysningsloven § 27.¹²⁸ Kunden vil vanligvis finne opplysninger om dette på den rapporteringspliktiges hjemmeside,¹²⁹ eller gjennom utdelt informasjon når man etablerer kundeforholdet.

Ingen av opplysningene det kan kreves innsyn i etter personopplysningsloven § 18 er unntatt innsyn etter hvitvaskingslovens bestemmelser og kunden har dermed rett på innsyn i opplysningene som oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd.

Etter personopplysningsloven § 20 er det en lovpålagt informasjonsplikt når det samles inn opplysninger fra andre enn den registrerte, for eksempel slik hvvl. § 11 om kundekontroll utført av tredjepart åpner for. Personopplysningsloven er tatt hensyn til i disse tilfellene, da det i hvvl. § 11 fjerde ledd, siste setning er et vilkår for utveksling av kundeopplysninger at kunden informeres om at slik utveksling skjer. Dette er i forarbeidene begrunnet i personvernprinsippet om at personer skal ha oversikt over hvor ens personopplysninger befinner seg.¹³⁰

Når det derimot kommer til utveksling av kundeopplysninger etter hvvl. § 20 annet ledd, eller undersøkelser i forbindelse med mistanke om mistenkelige transaksjoner etter hvvl. § 17, er det gjort unntak fra denne opplysningsplikten i hvvl. § 21. Bestemmelsen lovfester et forbud mot å avsløre undersøkelser, rapporteringer eller

¹²⁸ Ot.prp.nr.92 (1998-1999) punkt 16, merknad til § 18

¹²⁹ Se eksempel fra DnBs hjemmeside: <https://www.dnbnor.no/global/personopplysninger.html>

¹³⁰ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 78

etterforskning. Hvitvaskingslovens unntak skal her gå foran personopplysningslovens regel, jf. personopplysningsloven § 5. Unntaket fra informasjonsplikten er blant annet begrunnet i å forhindre at uvedkommende får informasjon som kan skape problemer for en eventuell straffeforfølgelse.¹³¹ Det er også begrunnet i hensynet til de rapporteringspliktige, ved at risikoen for trusler eller lignende kan øke dersom kunden fikk kjennskap til undersøkelsen.¹³² Kunden har dermed ikke innsyn i opplysningen som skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd.

Etter personopplysningsloven § 21 foreligger det en informasjonsplikt ved bruk av personprofiler. En personprofil er en sammensetning av opplysninger som har til hensikt å beskrive en persons adferd, preferanser, evner eller behov.¹³³ Opplysninger som oppbevares i forbindelse med hvvl. § 22 må anses å utgjøre en personprofil, da det er en sammensetning av et antall opplysninger som til en viss grad beskriver en persons adferd, da gjennom transaksjonsopplysninger. Her har personopplysningsloven gjort unntak for informasjonsplikten i § 23 litra d, da opplysningene etter hvvl. § 21 er underlagt taushetsplikt.

Datatilsynet skriver i sitt høringsvar til hvitvaskingsloven 2009 at:

”Datatilsynet minner om at personopplysningsloven (§ 21) stiller krav om at den behandlingsansvarlige informerer sine kunder ved opprettelse og bruk av personfiler samt informerer om hvilke opplysningskilder som anvendes for å opprette profilen. Hensynet bak denne bestemmelsen er bl.a at den skal sikre ”kunnskapssymetri” mellom behandlingsansvarlig og den registrerte (kunden). Formålet er å unngå situasjoner der den ene vet noe om den andre uten at sistnevnte vet hvorfor og hvordan. Tilsynet minner også om at i saker som angår kommunikasjonskontroll, har den kontrollerte i ettertid anledning til å gjøre seg kjent med omfanget av kontrollen. En tilsvarende rettighet bør som et minimumskrav innrømmes den innrapporterte. Datatilsynet vil heller ikke

¹³¹ NOU 2007: 10 side 65.

¹³² Ot.prp.nr.72 (2002-2003) side 88

¹³³ Johansen (2001) side 168-170

*utelukke at en større grad av åpenhet hva gjelder innhenting, utlevering, bruk og videreformidling av opplysninger også vil kunne ha en preventiv effekt. Vissheten om at noen "ser en i kortene" kan kanskje bidra til at man faktisk avstår fra videre kriminell virksomhet."*¹³⁴

Burde denne betraktningen blitt vektlagt av lovgiver? Hva bør veie tyngst, retten til informasjon eller taushetsplikten?

I forarbeidene blir det presisert at utveksling av opplysninger er noe kunden må få informasjon om, men når det kommer til undersøkelser foretatt av de rapporteringspliktige eller rapportering av mistenkelige transaksjoner til ØKOKRIM, veier hensynet til effektiv etterforskning tyngre enn hensynet til personvernet.¹³⁵ Hvorvidt Datatilsynets betraktning om at "*vissheten om at noen ser en i kortene*" er tatt i betraktning kommer ikke til uttrykk i forarbeidene, men etter mitt syn ville en opplysningsplikt omkring disse opplysningene i enkelte tilfeller virket svært negativt. Dersom de som faktisk har noe kriminelt å skjule, blir gjort oppmerksomme på at de er under oppsikt, vil de få en mulighet til å revurdere sin handlemåte og finne andre måter å hvitvaske pengene på. En informasjonsplikt vil dermed kunne spolere etterforskningen av den mistenkelige transaksjonen. På den annen side kan det også være tilfeller hvor man avstår fra hvitvaskingshandlinger når man vet at noen følger med. De positive sidene ved en informasjonsplikt kan etter mitt syn allikevel ikke veie opp for de negative virkningene. En informasjonsplikt vil gå imot formålet med hvitvaskingsloven og være en fordel for de kriminelle. Taushetsplikten må derfor veie tyngst i disse tilfellene.

Etter tidligere finansvl. § 2-17 skulle ØKOKRIM informere på begjæring at vedkommende hadde vært mistenkt. Denne muligheten til å få opplysninger ble fjernet med hvitvaskingsloven 2003, fordi departementet mente det var mer hensiktsmessig at informasjonsplikten ble regulert av de alminnelige reglene i straffeprosessloven og at

¹³⁴ Ot.prp.nr.3(2008-2009) side 16

¹³⁵ Ibid. side 17

bestemmelsen slik den hadde vært, ikke var særlig praktisk.¹³⁶ Etter dagens regler har mistenkte rett til innsyn i sakens dokumenter etter straffeprosessloven § 242 og dette må ansees tilstrekkelig.

5 Forholdet til EMK

5.1 Innledning

Norge ratifiserte EMK 15. januar 1952 og konvensjonen trådte i kraft 3. september 1953. Gjennom menneskerettsloven¹³⁷ §§ 2 og 3 har vi gitt denne konvensjonen virkning som norsk lov og forrang over norsk rett ved motstrid. Dette får betydning for hvitvaskingslovverket, ved at våre lovregler ikke må stride mot EMK. Gjennom EMK artikkel 1 er norske myndigheter forpliktet til å sikre enhver av de rettigheter og friheter som følger av konvensjonen. I forbindelse med oppbevaringsplikten i hvvl. § 22 er det EMK art. 8, som gir rett til respekt for privatliv, familieliv, hjem og korrespondanse som er relevant å diskutere. I de senere årene har EMK art. 8 blitt tolket slik at den omfatter ganske vide personverngarantier i forbindelse med behandling av personopplysninger.¹³⁸

Forholdet til EMK art. 8 blir kort påpekt i forarbeidene til hvitvaskingsloven.¹³⁹ Det blir her slått fast at *”[d]epartementet anser at lovforslaget er et nødvendig ledd i arbeidet med å forebygge kriminalitet og sikre landets økonomiske velferd. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 8 er dermed ikke til hinder for å gi lovbestemmelser med det foreslåtte innhold”*. Senter for menneskerettigheter ved UiO påpekte under høringsrunden at de savnet at prinsipielle spørsmål rundt menneskerettighetene ble tatt opp, men departementet fant ikke dette nødvendig. Jeg ønsker allikevel å se nærmere på forholdet mellom hvvl. § 22 og EMK art. 8, for å få

¹³⁶ Ot.prp.nr.72(2002-2003) side 98

¹³⁷ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30

¹³⁸ Schartum (2004) side 95-96

¹³⁹ Ot.prp.nr.3 (2008-2009) side 18

klarlagt spørsmålet om oppbevaring av opplysninger etter hvitvaskingsloven er et inngrep i rettighetene etter art. 8 og om et eventuelt inngrep kan legitimeres.

5.2 Utgjør oppbevaring av personopplysninger etter hvvl. § 22 inngrep i rettighetene etter EMK art. 8?

EMK art. 8 verner retten til respekt for privatlivet, familielivet, hjem og korrespondanse. Bestemmelsen verner dermed et vidt spekter av rettigheter. Når det kommer til oppbevaring av personopplysninger, er det særlig retten til respekt for privatlivet som kan være problematisk. Begrepet ”privatliv” favner vidt og kan ikke defineres uttømmende.¹⁴⁰ Det er lagt til grunn i praksis fra EMD at telefonavlytting og liknende tiltak er inngrep i retten til privatliv og korrespondanse etter art. 8.¹⁴¹ Registrering og oppbevaring av opplysninger i offentlige registre har også reist spørsmål om det utgjør inngrep i retten til privatliv.¹⁴²

I tidligere praksis slo EMD fast at dersom det bare dreide seg om nøytrale opplysninger, som navn og adresseopplysninger, ville dette normalt ikke være ett inngrep i strid med retten til respekt for privatlivet etter EMK art. 8.¹⁴³ En slik tilnærming kan ikke legges til grunn i dag, da internett og samfunnsutviklingen generelt gir gode muligheter til å finne opplysninger og knytte disse opplysningene opp mot hverandre, og på den måten få tilgang til omfattende informasjon om enkeltpersoner.¹⁴⁴

EMDs avgjørelse i Leander-saken¹⁴⁵ kan forstås slik at all lagring av informasjon som angår enkeltpersoners privatliv vil kunne utgjøre inngrep i retten til respekt for privatlivet.¹⁴⁶ Det kan imidlertid ikke bare slås fast at registrering og lagring av personopplysninger etter hvvl. § 22 i seg selv utgjør et inngrep etter EMK art 8. Det må

¹⁴⁰ Møse note 69

¹⁴¹ Malone v. United Kingdom

¹⁴² Leander v. Sweden, Segerstedt-Wiberg and others v. Sweden og S. and Marper v. United Kingdom

¹⁴³ Høstmælingen (2003) side 222

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Leander v. Sweden

¹⁴⁶ Prop. 49 L punkt 3.3.2.2

foreligge særlige forhold ved oppbevaringen som tilsier at det dreier seg om et inngrep, og opplysningene som lagres må angå enkeltpersoners privatliv. I vurderingen vil det være relevant å ta i betraktning opplysningenes innhold, innsamlingsmetode og bruken av opplysningene.¹⁴⁷

Når det gjelder opplysningenes innhold, vil det være av betydning hvorvidt opplysningene har særlig privat karakter. Oppbevaring av personopplysninger med særlig privat karakter kan i seg selv utgjøre et inngrep, dersom de i stor grad angår personens privatliv.¹⁴⁸ Kjernen vil typisk være opplysninger som blir karakterisert som sensitive personopplysninger etter personopplysningsloven § 2 nr. 8, som for eksempel rasemessig eller etnisk bakgrunn, politisk eller religiøs oppfatning, helseforhold og seksuelle forhold.¹⁴⁹ Oppbevaring av opplysninger i forbindelse med forsterkede kontrolltiltak ovenfor PEPs i hvvl. § 15 annet ledd, vil kunne omfatte opplysninger som angår etnisitet og politisk tilhørighet, hvilket er sensitive personopplysninger. Oppbevaring av disse opplysningene vil i seg selv utgjøre et inngrep i privatlivet, da det er klart at disse opplysningene har særlig privat karakter og i stor grad angår personens privatliv. Hvorvidt dette inngrepet er legitimert gjennom EMK art. 8 nr. 2 vil jeg komme tilbake til i punkt 5.3. Det er dog svært sjelden det vil bli aktuelt for de rapporteringspliktige å registrere denne type opplysninger i forbindelse med kundekontrollen. Mesteparten av personopplysningene som skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd vil være nøytrale personopplysninger, som navn og adresse. Dette kan ikke sies å være opplysninger som angår kundens privatliv. Denne informasjonen vil kun fortelle at vedkommende for eksempel er kunde i en bank eller hos en eiendomsmegler. Derimot kan fødselsnummeret anses som en opplysning med særlig privat karakter.¹⁵⁰ Registrering og oppbevaring av fødselsnummer vil ikke alene være å anse som et inngrep, da det er helt nødvendig å benytte seg av fødselsnummeret som identifikasjon i forbindelse med kundekontrollen i hvitvaskingsloven, jf. punkt 3.6.1.4. Fødselsnummer er heller ikke å regne som personsensitiv informasjon etter

¹⁴⁷ Falck (1995) side 29 flg.

¹⁴⁸ Ibid. side 33

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Ibid. side 36-37

personopplysningsloven § 2 nr. 8. Bruk av fødselsnummer kan derimot være et moment i helhetsvurderingen av om det dreier seg om et inngrep.¹⁵¹

Når det gjelder opplysninger som skal oppbevares i forbindelse med hvvl. § 22 annet ledd, kan det være tilfeller hvor opplysningene som innhentes i forbindelse med undersøkelsesplikten i § 17 og som oppbevares etter § 22 annet ledd, er av privat karakter og angår privatlivet til enkeltpersoner. Det kan for eksempel dreie seg om kontoopplysninger, opplysninger om låneavtaler, arbeidsforhold og inntekt. Dette er opplysninger som kan gi et detaljert bilde av kunden og kundens økonomiske forhold. Det er også et moment at opplysningene blir oppbevart fordi man har foretatt transaksjoner som har utløst en mistanke om noe kriminelt hos de rapporteringspliktige. Dette kan oppleves som særlig privat informasjon. På den annen side finnes mye personlig økonomisk informasjon på internett, noe som taler i mot at oppbevaring av denne typen informasjon er av særlig privat karakter. Dette momentet har dog begrenset vekt, da det neppe kan sies at all den økonomiske informasjonen som ligger på internett er publisert etter privatpersonens eget ønske. Opplysningene som skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd må sies å ligge ganske langt unna kjernen av de personsensitive opplysningene, men vil allikevel kunne angå en privatpersons privatliv, hvilket taler for at registreringen og oppbevaringen av informasjonen innebærer et inngrep.

I vurderingen er det også relevant å se på innsamlingsmetoden. Det må særlig legges vekt på om innsamlingsmetoden berører den enkeltes personlige integritet og bryter inn i den privates sfære, typisk telefonavlytting eller skjult overvåkning.¹⁵² Etter hvvl. § 22 første ledd må opplysningene som oppbevares gis ut frivillig av kunden. Kunden har også innsynsrett i opplysningene, hvilket taler imot at det i disse tilfellene dreier seg om et inngrep. På den andre siden har kunden ingen mulighet til å motsette seg innsamlingen av personopplysningene, da dette er nødvendig for å kunne handle med den rapporteringspliktige. Allikevel må opplysningene være å anse som frivillig avgitt, og det kan ikke sies at innsamlingsmetoden for opplysningene som skal oppbevares

¹⁵¹ Falck (1995) side 37

¹⁵² Ibid. side 39 flg.

etter hvvl. § 22 første ledd berører den enkeltes personlige integritet. Dette taler imot at innsamlingen og oppbevaringen etter hvvl. § 22 første ledd dreier seg om et inngrep.

Etter hvvl. § 22 annet ledd er det derimot opplysninger i tilknytning til mistenkelige transaksjoner som skal oppbevares, herunder opplysninger rapporteringspliktig har funnet frem til ved hjelp av egne undersøkelser i vurderingen av den mistenkelige transaksjonen. Innsamlingen av disse opplysningene er hemmelig, jf. hvvl. § 21, og kunden har ingen innsynsrett i opplysningene, ei heller mulighet til å rette opp eventuelle feil eller mangler ved opplysningene. Innsamlingsmetoden taler for at det i disse tilfellene dreier seg om et inngrep i kundens personlige integritet og dermed utgjør et inngrep i retten til respekt for privatlivet. På den annen side kan man ikke si at de rapporteringspliktige gjennom sine undersøkelser bryter inn i privatsfæren til kunden på samme måte som for eksempel telefonavlytning eller annen skjult overvåkning vil kunne gjøre, det er en mildere form for inngrep. Det vil også sjelden forekomme at de rapporteringspliktige innhenter mye ny informasjon om kunden i forbindelse med sine undersøkelser. I de fleste tilfellene vil de rapporteringspliktige bare benytte seg av informasjon de allerede har tilgjengelig, eller annen offentlig informasjon, når de skal foreta undersøkelser om hvorvidt transaksjonen er mistenkelig. I disse tilfellene vil det ikke være tale om et inngrep.

I vurderingen av innsamlingsmåten kan det også være et moment å ta i betraktning at det er private som skal foreta innhenting av opplysninger og oppbevaringen etter hvitvaskingsloven, i motsetning til politi og påtalemyndighet. Slik jeg ser det, kan det føles mer krenkende at en eiendomsmegler eller auksjonsforhandler skal undersøke og innhente personopplysninger som blir holdt skjult for kunden, enn hvis politiet gjør det.

Hva opplysningene brukes til vil også være av betydning for vurderingen. Bruken av opplysningene kan være relevant på to forskjellige måter.¹⁵³ Innhenting og oppbevaringen kan i seg selv utgjøre et inngrep, ved at opplysningene er svært sensitive, og oppbevaringen av disse opplysningene alene utgjøre en potensiell fare for

¹⁵³ Falck (1995) side 46

krenkelse av privatlivet selv om opplysningene ikke blir brukt på en krenkende måte.¹⁵⁴ Det kan også være at opplysningene i seg selv ikke er sensitive, men fordi opplysningene brukes til et annet formål enn det de ble innsamlet for, vil oppbevaringen kunne utgjøre et inngrep.¹⁵⁵ Formålet med å innhente og lagre personopplysninger etter hvvl. § 22 er, å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger. De rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven har ikke hjemmel til å bruke de innhentede opplysningene til annet formål enn det som er gitt i hvitvaskingsloven, og det må antas at opplysningene heller ikke blir brukt på annen måte. Bruken av opplysningene taler derfor imot at det dreier seg om et inngrep.

Etter mitt syn, vil ikke oppbevaring av ordinære opplysninger etter hvvl. § 22 første ledd innebære inngrep i retten til privatliv etter EMK art. 8. Kunden gir selv ut opplysningene, ingenting blir skjult for kunden og opplysningene er ikke sensitive eller av særlig privat karakter. Gjelder det derimot opplysninger om at kunden er en PEP, vil opplysningene som blir innhentet og oppbevart kunne være personsensitive og direkte angå personens privatliv, og dermed utgjøre et inngrep etter EMK art. 8. Spørsmålet blir dermed om dette inngrepet kan legitimeres gjennom art. 8 nr. 2.

Oppbevaringen av opplysninger etter hvvl. § 22 annet ledd, synes i noen tilfeller mer problematisk enn oppbevaringen av ordinære opplysninger etter § 22 første ledd i forhold til EMK art. 8. Kunden har ikke gitt noe samtykke til behandlingen av opplysningene etter hvvl. § 22 annet ledd, dog mange av de rapporteringspliktige gir informasjon om at det kan være behov for å foreta undersøkelser etter hvitvaskingslovens regler ved inngåelse av et kundeforhold. Kunden får derimot ingen direkte informasjon når opplysningene faktisk blir innhentet og lagret, og dermed ingen mulighet til å imøtegå opplysningene. Opplysningene oppbevares i fem år og særlige forhold kan tilsi lenger oppbevaringstid. Opplysningene som her innhentes og oppbevares må kunne sies å være informasjon som angår enkeltmenneskers privatliv, og innsamlingen av opplysningene holdes skjult for kunden. Jeg har derfor kommet til at oppbevaring av opplysninger etter hvvl. § 22 annet ledd innebærer et inngrep i retten

¹⁵⁴ Falck (1995) side 46

¹⁵⁵ Ibid.

til respekt for privatlivet etter EMK art. 8. Spørsmålet blir deretter om inngrepet kan legitimeres gjennom EMK art. 8 nr. 2.

5.3 Kan inngrepet legitimeres?

Selv om oppbevaringen av opplysninger etter hvvl. § 22 innebærer et inngrep i retten til respekt for privatlivet, kan inngrepet allikevel være rettmessig dersom vilkårene i EMK art. 8 nr. 2 er oppfylt. Vilåårene er kumulative og innebærer at inngrepet må ha hjemmel i lov, være begrunnet i et eller flere av de opplistede formåålene i bestemmelsen, og at det må være nødvendig i et demokratisk samfunn å oppfylle formåålene.

I forbindelse med det første vilkåret, ble det i Sunday Times-saken¹⁵⁶ presisert at ”lov” i EMKs betydning dreier seg om både skreven og uskreven rett, at regelen må ha sitt grunnlag i nasjonal rett og at regelen må være tilgjengelig og forutsigbar.¹⁵⁷ Det er ikke tvilsomt at oppbevaringsplikten i hvitvaskingsloven § 22 oppfyller disse kravene og dermed også det første vilkåret i EMK art 8 nr. 2.

Inngrepet må videre ha sitt grunnlag i ett av de opplistede formål i EMK art. 8 nr. 2. Formålet med oppbevaringsplikten i hvvl. § 22 er å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger. Oppbevaring av opplysninger er viktige for bekjempelsen av hvitvaskingskriminalitet, og således viktig for å oppfylle formålet om kriminalitetsbekjempelse. Forebygging av kriminalitet er et legitimt formål etter EMK art. 8 nr. 2. Forebygging og avdekking av denne typen kriminalitet vil også bidra til å sikre landets økonomiske velferd, som også er et legitimt formål etter art. 8. Formåålene med oppbevaringsplikten er dermed legitime etter EMK art. 8 nr. 2 og vilkåret til formåålmessighet er oppfylt.

For å oppfylle det siste vilkåret, må inngrepet være nødvendig i et demokratisk samfunn. Inngrepet må altså være utslag av et tvingende eller pressende

¹⁵⁶ Sunday Times v. United Kingdom

¹⁵⁷ Ibid. avsnitt 47 flg.

samfunnsmessig behov for å oppfylle formålet om kriminalitetsbekjempelse.¹⁵⁸ I denne vurderingen vil det måtte foretas en avveining mellom individets interesse i at rettigheten i EMK art 8 første ledd respekteres, mot samfunnets behov for kriminalitetsbekjempelse. Staten blir her tillagt en viss skjønnsmargin, da den aktuelle staten er mest kompetent til å vurdere hva som er nødvendig for deres samfunn.¹⁵⁹ Denne skjønnsmarginen er dog ikke ubegrenset, da det stilles krav til forholdsmessighet mellom mål og middel.

Når det kommer til nødvendighetsvilkåret for oppbevaring av personsensitive opplysninger om PEPs, er det internasjonal enighet om at disse personene er potensielle høyrisiko-tilfeller når det kommer til hvitvasking.¹⁶⁰ Det er derfor blitt ansett nødvendig å innhente informasjon om hvorvidt kunden er en PEP og i disse tilfellene foreta forsterkede kontrolltiltak. Denne informasjonen vil bli oppbevart som en del av kundekontrollen.¹⁶¹ Inngrepet vil bare ramme en svært liten gruppe mennesker, men dette vil være mennesker som kan stå bak utstrakt korrupsjon og hvitvasking i sitt hjemland.¹⁶² Det er derfor et tvingende samfunnsmessig behov for forsterkede kontrolltiltak overfor denne kundegruppen og oppbevaring av denne informasjonen for å oppnå formålene med hvitvaskingsregelverket. Inngrepene som må tåles, altså innhenting og oppbevaring av personsensitiv informasjon, er nødvendige for å fastslå om kunden er en PEP, og det kan derfor ikke sies å være uforholdsmessighet mellom målet og midlet, da formålet ikke kan oppnås gjennom lempeligere midler. Inngrepet er dermed nødvendig i et demokratisk samfunn og legitimert gjennom vilkårene i EMK art. 8 annet ledd. Inngrepet medfører derfor ikke et brudd på retten til respekt for privatlivet etter art. 8 første ledd.

For effektivt å oppnå formålene med hvitvaskingsloven, er det også nødvendig å oppbevare informasjonen som inngår i hvvl. § 22 annet ledd. Det er på det rene at det foreligger et pressende samfunnsmessig behov for å bekjempe og forebygge

¹⁵⁸ Høstmølingen (2003) side 122-124

¹⁵⁹ Ibid. 123-124

¹⁶⁰ Ot.prp.nr.3(2008-2009) side 93-94

¹⁶¹ Se punkt 3.6.1.2

¹⁶² Ot.prp.nr.3(2008-2009) side 93-94

hvitvasking. For å kunne arbeide effektivt mot hvitvasking, må opplysninger som angår enkeltpersoners privatliv oppbevares når disse opplysningene har vært med på å avklare om personen står bak mistenkelige transaksjoner. Disse opplysningene vil kunne bli nødvendige for senere etterforskning av hvitvaskingskriminalitet, og er således nødvendig for å realisere formålet med hvitvaskingslovgivningen. For at inngrepet skal være nødvendig, må det som nevnt foreligge forholdsmessighet mellom mål og middel. I forbindelse med oppbevaringsplikten etter hvvl. § 22 annet ledd er det bare opplysninger i forbindelse med transaksjoner etter hvvl. § 17 som skal oppbevares, hvilket medfører at transaksjonen må ha utløst en mistanke for at opplysningene kreves oppbevart. Det er således ikke noe krav om at alle transaksjonsopplysninger og dokumenter i tilknytning til disse skal oppbevares etter hvvl. § 22 annet ledd, noe må ha utløst en mistanke. I de fleste tilfeller vil heller ikke de opplysningene som kreves oppbevart angå privatlivet til enkeltpersoner i særlig stor grad, det vil bare være i de tilfellene hvor det er behov for mer vidtgående undersøkelser at opplysninger om kundens arbeidsforhold, inntekt og lignende blir innhentet. Det må derfor kunne sies å foreligge forholdsmessighet mellom målet om kriminalitetsbekjempelse og middelet som er registrering av opplysninger. Inngrepet er dermed nødvendig i et demokratisk samfunn og legitimert gjennom vilkårene i EMK § 8 nr. 2. Inngrepet medfører derfor ikke et brudd på retten til respekt for privatlivet etter art. 8.

6 Avsluttende bemerkninger

Tema for avhandlingen har vært oppbevaringsplikten etter hvitvaskingsloven. Vi har sett at hvitvaskingslovens regler om innhenting og oppbevaring av opplysninger pålegger de rapporteringspliktige vidtgående plikter. Hvilke opplysninger som skal oppbevares synes ikke i alle tilfeller å følge klart av § 22, og det kreves god kontroll på lovens øvrige bestemmelser for å avklare hvilke opplysninger som omfattes av oppbevaringsplikten.

Jeg har konkludert med at alle opplysninger som har fremkommet under kundekontrollen skal oppbevares etter hvvl. § 22 første ledd, også de opplysningene

som har fremkommet gjennom forsterkede kontrolltiltak etter hvvl. § 15. Jeg mener dette er viktig for å oppfylle lovens formål og hensikten med oppbevaringsplikten. Etter mitt syn må også de opplysningene som fremkommer gjennom rapporteringspliktiges undersøkelser etter hvvl. § 17 oppbevares, da informasjonen som fremkommer her vil være nødvendig for å påvise at man har foretatt tilstrekkelige undersøkelser, og av hensyn til rapporteringspliktige selv, som kan ha behov for å se tilbake på tidligere undersøkelser.

Oppbevaringsplikten er lite behandlet i hvitvaskingslovens forarbeider og Finanstilsynets rundskriv. Slik jeg ser det, kan det derfor være vanskelig for de rapporteringspliktige å finne veiledning i forbindelse med hva oppbevaringsplikten virkelig innebærer, spesielt i forhold til forlenget oppbevaringstid i andre lovbestemmelser. Etter mitt syn, er veiledningen som er gitt i Finanstilsynets rundskriv 8/2009 i forbindelse med oppbevaringsplikten til eiendomsmeglere, misvisende. Dette fordi oppbevaringstiden for opplysninger etter hvvl. § 22 annet ledd blir utvidet til ti år uten en differensiering av opplysninger som allerede foreligger pga. eiendomsmeglingslovverket og de opplysningene eiendomsmegleren har innhentet i forbindelse med undersøkelsen av den mistenkelige transaksjonen etter hvitvaskingsloven.¹⁶³ Det er stor forskjell på fem års oppbevaringstid og ti års oppbevaringstid, og derfor viktig at reglene håndheves på korrekt måte av de rapporteringspliktige. Personopplysninger skal ikke oppbevares lenger enn hva lovens oppbevaringsplikt tilsier.

Reglene i hvitvaskingsloven er utformet med bakgrunn i hensynet til kriminalitetsbekjempelse, og dette har på noen områder gått på bekostning av personvernet. Jeg mener personopplysningslovens forbud mot å oppbevare opplysninger lenger enn nødvendig burde fått gjennomslag når det kommer til de tilfellene hvor ØKOKRIM har fått saken, og kommet frem til at det ikke foreligger noe straffbart.¹⁶⁴ Oppbevaring av opplysningene i disse tilfellene er ikke støttet av formålet med oppbevaringen, ei heller av hensynet til kriminalitetsbekjempelse.

¹⁶³ Se punkt 3.7.3.2

¹⁶⁴ Se punkt 4.3.2.1.2

De rapporteringspliktiges oppbevaring av opplysninger er et klart viktig ledd i bekjempelsen av hvitvaskingskriminalitet, og utvidelsen av de rapporteringspliktige medfører at man når mange ulike fora som kan benyttes til hvitvaskingsformål. Allikevel er det en del rapporteringspliktige som sender inn svært få MT-rapporter i forhold til antall transaksjoner som utføres, og ØKOKRIM frykter at det i noen bransjer er stor grad av underrapportering.¹⁶⁵ Hvorvidt disse bransjene allikevel oppfyller oppbevaringsplikten fullt og helt finner jeg usikkert. For å sørge for tilstrekkelig kontroll med de rapporteringspliktiges oppbevaringsplikter, er det etter min oppfatning, viktig at alle de ulike aktørene blir underlagt tilsyn, også forhandlere av gjenstander og tilbydere av virksomhetstjenester.

Det er viktig at hvitvaskingslovens plikter fremkommer klart og tydelig for at de rapporteringspliktige skal kunne håndheve reglene på riktig måte. I forbindelse med oppbevaringsplikten i hvvl. § 22 mener jeg det fortsatt gjenstår arbeid for at dette skal være tilfelle.

¹⁶⁵ ØKOKRIMs årsmelding 2010 side 23

7 Litteraturliste

7.1 Litteratur

Høgberg, Alf Petter og Ulf Stridbeck, Hvitvasking, Universitetsforlaget, Oslo 2008

Hvitvaskingslovens undersøkelses- og rapporteringsplikt, Anne B. Davidsen...[et al.].
Bergen, 2006

Schartum, Dag Wiese og Lee A. Bygrave, Personvern i informasjonssamfunnet,
Fagbokforlaget, Bergen, 2004

Høstmælingen, Njål, Internasjonale menneskerettigheter, 3.opplag, Universitetsforlaget,
Oslo, 2006

Johansen, Michal Wiik, Knut-Brede Kaspersen, Åste Marie Bergseng Skullerud,
Personopplysningsloven Kommentartutgave, Universitetsforlaget, Oslo, 2001

Høg, Ulla og Kim Busck-Nielsen, Hvidvaskloven med kommentarer, Forlaget
Thomson, København, 2008

Eskeland, Ståle og Einar Høgetveit, Økonomiske forbrytelser og straff, Oslo 1994

Falck, Preben, Personvern som menneskerett, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 56,
Bergen 1995

Eckhoff, Torstein, Rettskildelære, 5. utgave ved Jan Helgesen, Universitetsforlaget,
Oslo 2001

7.2 Lover, forarbeider, offentlige publikasjoner

Almindelig borgelig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

Lov om finansieringsvirksomhet og finansieringsinstitusjoner av 10. juni 1988 nr. 40.

Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. av 20. juni 2003.
nr. 41 (Opphevet)

Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering av 6. mars 2009 nr. 11.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30

Lov om behandling av personopplysninger av 14. april 2000 nr. 31

Lov om revisjon og revisorer av 15. januar 1999 nr. 2

Lov om eiendomsmegling av 29. juni 2007 nr. 73

Lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask af udbytte og finansiering av
terrorisme av 27. februar 2006 (Danmark)

Forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering av 13. mars 2009 nr. 302.

Forskrift om behandling av personopplysninger av 15. desember 2000 nr. 1265.

Forskrift om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. av 10.
desember 2003 nr. 1487 (Opphevet)

Forskrift om eiendomsmegling av 23. november 2007 nr. 1318

Forskrift til domstoloven kap. 11 av 20. desember 1996 nr. 1161 (Advokatforskriften)

Ot.prp.nr. 3 (2008-2009) Om lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.
(hvitvaskingsloven)

Ot.prp.nr. 72 (2002-2003) Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (hvitvaskingsloven)

Ot.prp.nr.22 (1995-1996) Om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner og visse andre lover (tiltak mot hvitvasking av penger)

Ot.prp.nr. 85 (1991-1992) Om endringer i visse lover på Finansdepartementets område (EØS-tilpasning)

Ot.prp.nr. 92 (1998-1999) Om lov om behandling av personopplysninger

Ot.prp.nr. 53 (1992-1993) Straffeloven mv. (hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger)

Prop. 49 L (2010-2011) Endringer i ekomloven og straffeprosessloven mv. (gjennomføring av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett)

Innst. O. nr. 42 (2008-2009) Innstilling fra finanskomiteen om lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)

Innst.O.nr.100 (2002-2003) Innstilling fra finanskomiteen om lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (hvitvaskingsloven)

Innst.O.nr.23 (1992-1993) Innstilling fra finanskomiteen om lov om endringer i visse lover på Finansdepartementets område (EØS-tilpasninger)

NOU 2009:1 Individ og integritet. Personvernet i det digitale samfunn

NOU 2007:10 Om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern

7.3 Domsregister

The European Court of Human Rights, Strasbourg, 02.08.1984, Malone v. United Kingdom, no. 8691/79

The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26.03.1987, Leander v. Sweden, no. 9248/81

The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26.04.1979, Sunday Times v. United Kingdom, no. 6538/74

The European Court of Human Rights, Strasbourg, 06.06.2006, Segerstedt-Wiberg and others v. Sweden, no. 62332/00

The European Court of Human Rights, Strasbourg, 04.12.2008, S. and Marper v. United Kingdom, nos. 30562/04 and 30566/04

Rt. 2007- 1056 (NOKAS)

RG 2007- 1582

TOSLO-2008-102468

7.4 Rundskriv

Finanstilsynets rundskriv nr. 8/2009 Veiledning til ny lov og forskrift med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

Finanstilsynets rundskriv nr.13/2006 Regelverket om tiltak mot hvitvasking av penger m.m. – veiledning til problemstillinger som har særlig betydning for revisorer og regnskapsførere

Finanstilsynets rundskriv nr. 9/2004 Veiledning til ny lov og forskrift med tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv.

7.5 Konvensjoner, EU-direktiver og internasjonale retningslinjer

United Nations Convention Against Illicit Traffic of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988

Council of Europe, Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Strasbourg, 1990

Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og grunnleggende friheter

Rådsdirektiv 91/308/EØF om tiltak for å forhindre at det finansielle systemet brukes til hvitvasking av penger

Rådsdirektiv 2001/97/EF om endring av rådsdirektiv 91/308/EØF om forebyggende foranstaltninger mot anvendelse av det finansielle systemet til hvitvasking av penger

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/60/EF om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle system til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme

FATF 40 Recommendations (2003)

7.6 Nettdokumenter

Link til FATFs 40 anbefalinger:

http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236920_1_1_1_1_1,00.html

[sitert 19. mars 2011]

Link til FATFs medlemsland:

http://www.fatf-gafi.org/document/5/0,3746,en_32250379_32236869_34310917_1_1_1_1,00.html

[sitert 19. mars 2011]

<http://advokatforeningen.no/Aktuelt/Nyheter/Kritisk-til-ny-hvitvaskingslov/> [sitert 7. mars 2011]

[http://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen/Dokumenter/Hvitvaskingsrutiner - kontroll- og kommunikasjonsrutiner.pdf](http://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen/Dokumenter/Hvitvaskingsrutiner_-_kontroll-_og_kommunikasjonsrutiner.pdf) [sitert 7. mars 2011]

<http://advokatforeningen.no/Drift-av-advokatvirksomhet/Oppstart-opphor-og-organisering/Identitetskontroll-og-hvitvasking/Hvilke-rutiner-er-jeg-pliktig-til-a-innfore-for-advokatvirksomheten-min/> [sitert 23. mars 2011]

Uttalelse fra DnR av 10.11.2004, informasjon om hvitvaskingsregelverket:
<http://www.revisorforeningen.no/default.aspx?did=9360107> [sitert 19. mars 2011]

<http://advokatforeningen.no/Drift-av-advokatvirksomhet/Oppstart-opphor-og-organisering/Oppbevaring-av-klientarkiv/> [sitert 7. mars 2011]

Artikkel fra Revisjon og Regnskap 1/2008 side 29 flg. Hentet fra:
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/2C4FCAB61F63BE44C12575A70019A386/\\$FILE/Artikkel+om+rapporteringsplikt+i+RR.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/2C4FCAB61F63BE44C12575A70019A386/$FILE/Artikkel+om+rapporteringsplikt+i+RR.pdf) [sitert 19. mars 2011]

Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2011/regjeringens-handlingsplan-mot-okonomisk.html?id=635899 [sitert 20. mars 2011]

L'Abée-Lund, Sven. Kommentar til hvitvaskingsloven av 2003. Norsk lovkommentar nettversjon. [sitert 19. mars 2011]

Hopen Rørholt, Kristine. Kommentar til hvitvaskingsloven av 2009. Norsk lovkommentar nettversjon. [sitert 19. mars 2011]

Møse, Erik, Jørgen Aall og Ragnar Nordeide. Kommentar til den Europeiske Menneskerettskonvensjon med protokoller. Norsk lovkommentar nettversjon. [sitert 19. mars 2011]

EFEs årsrapport for 2009,
http://www.hvitvasking.no/upload/EFE_%C3%A5rsrapport_2009.pdf [sitert 31.mars 2011]

ØKOKRIMs årsmelding for 2010,
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/CE53058EF9B0961AC125785E003CD86F/\\$FILE/okokrim_arsrapport_2010.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/CE53058EF9B0961AC125785E003CD86F/$FILE/okokrim_arsrapport_2010.pdf) [sitert 31. mars 2011]

Artikkel fra Advokatbladet nr. 3, 2009 side 10. Hentet fra
http://www.advokatbladet.no/_Eblad-arkiv/ [sitert 12. april 2011]

7.7 Personlige meddelelser

ØKOKRIM, EFE. E-post. 28. mars 2011